

Rassi- ja võõravimm Eestis

Autorid:

Liisi Laineste

Toomas Raus

Mailis Timmi

Raivo Vetik

Triin Vihalemm

Aruande koostaja:

Pilleriin Lindsalu

Tallinn 2007 (kokkuvõte 2011)

Justitsministeerium

Kriminaalpoliitika osakonna analüüsitalitus

Väljaandja:
Justiitsministeerium
Tõnismägi 5a
15191 Tallinn
Telefon: 620 8100
Faks: 620 8109
e-post: info@just.ee

Keeletoimetaja: Kalev Lattik

Kõik käesolevas kirjutises esitatu on kaitstud autoriõigusega, mis kuulub justiitsministeeriumile. Kirjutist võib tsiteerida või refereerida üksnes juhul, kui viidatakse selle autoritele. Ilma justiitsministeeriumi kirjaliku nõusolekuta ei ole kirjutist ega selle osi lubatud mingil viisil publitseerida.

LÜHIKOKKUVÕTE	4
SISSEJUHATUS	6
Uuringu eesmärk	6
Rassi- ja võõravimma mõiste	6
Metoodika.....	7
RASSI- JA VÕÕRAVIMMAALASED HOIAKUD	10
ÜLDSTATISTIKA: KOONDTUNNUSTE ANALÜÜS.....	10
Diskrimineeriv suhtumine rassi või rahvuse alusel.....	11
Ebavõrdne kohtlemine	12
Suhtumine sisserändesse.....	13
Rahvuseline mitmekesisus.....	15
Kultuuriline turvalisus.....	17
Üldine turvalisus	18
MUUTUSED RASSITEEMADE KÄSITLEMISES AJAKIRJANDUSES	20
SUHTUMINE RAHVUSKÜSIMUSTESSE SOTSIAALDEMOGRAAFILISTE TUNNUSTE JÄRGI	23
Vanus	23
Haridustase	24
Sissetulek ja piirkond	24
IDENTITEEDI SEOS SUHTUMISEGA RAHVUSKÜSIMUSTESSE	25
End eurooplaseks pidavad inimesed	25
End eestlaseks pidavad venekeelsed inimesed	26
End vähemusrahvuseks pidavad venekeelsed inimesed.....	26
PEAMISED RASSIVIMMA SIHTMÄRGID	27
RASSILISE SALLIMATUSE AJENDID	27
PEAMISED RASSI- JA VÕÕRAVIMMA SIHTMÄRGID.....	29
RASSI- JA VÕÕRAVIMM EUROOPA LIIDUS	30
RASSI- JA VÕÕRAVIMMA AVALDUMINE	32
INTERNETIKOMMENTAARID.....	32
VÕRGUFOORUMID JA SUHTLUSPORTAALID	33
KOKKUPUUTED RASSIVIMMAGA.....	34
KOKKUVÕTE	37
KASUTATUD KIRJANDUS	39

LÜHIKOKKUVÕTE

1. Uuringuaruanne „Rassi- ja võõravimm Eestis” sisaldab tervikülevaadet kolmest 2007. aastal tehtud uuringust – võrgukommentaaride, trükimeedia ja elanikkonna uuring –, mis käsitlesid rassivimma ja rahvusprobleeme Eestis eri vaatenurkadest.
2. 22% Eestis elavatest inimestest oli aasta jooksul kogunud või näinud pealt ebavõrdset kohtlemist rassi, rahvuse või usu tõttu.
3. 36% elanikest (23% eestlastest ja 65% venekeelseist) arwab, et sisserännanute ebavõrdne kohtlemine on Eestis murekoht. 34% elanikest arwab, et sisserändajad võtavad siinsetelt töö ära, ja 46% nõustub väitega, et sisserändajad suurendavad kuritegevust.
4. Kõige vähem soovitakse töötada ühes kollektiivis narkomaanide (81%), kriminaalse taustaga inimeste (64%) ja HI-viiruse kandjatega (52%). 2,8% inimestest ei soovi koos töötada teisest rahvusest inimesega.
5. 84% venekeelsetest ja 58% eestlastest arwab, et Eesti peaks kaasa aitama vähemusrahvuste kultuuripärandi säilimisele. Iga kümnes inimene usub, et Eestile on parim, kui kõik – nii eestlased kui vähemused – unustavad oma kultuurilise päritolu. Levinud on suhtumine, et sisserändajad peaksid teiste Eesti elanikega sarnanemise nimel oma käitumist muutma (väitega nõustub 78%).
6. Venekeelsed elanikud suhtuvad mitmekultuurilisse ühiskonda pooldavamalt, sallivad diskrimineerivat suhtumist vähem ning tajuvad ebavõrdsust ühiskonnas tugevamalt.
7. Eestlased ja venekeelsed elanikud tunnevad end kultuuriliselt ühtmoodi turvaliselt, st rahvuse järgi ei ilmne olulist erinevust selles, kui suurt ohtu tajutakse oma kultuuri säilimisele ühiskonnas, kus eksisteerivad kõrvuti mitme kultuuri esindajad. Noored eestlased tunnevad end kultuuriliselt turvalisemalt kui vanemad, kõrgema haridustasemega inimesed tunnevad end kindlamalt kui vähem haritud.
8. Suhtumine diskrimineerimisse on tugevalt seotud keele, haridustaseme ja vanusega: vene keelt kõnelevad ja kõrgema haridustasemega inimesed sallivad diskrimineerimist vähem; vanemad inimesed suhtuvad diskrimineerimisse sallivamalt.
9. Piirkondades, kus on rohkem vähemusrahvuse liikmeid (Tallinn, Virumaa), tunnevad venekeelsed elanikud ebavõrdset kohtlemist rahvuse tõttu vähem, kuid samas tajutakse seda ühiskonnas suurema probleemina.
10. Eestlastest peavad sisserändest tingitud ohte suuremaks vanemad inimesed ning väiksemaks kõrgema haridusega inimesed. Venekeelsetest vastajatest peavad sisserändeohte väiksemaks kesk- ja keskeriharidusega inimesed.
11. Rassist või rahvusest tuleneva vihakõne objekt on eestikeelsetes võrgukommentaarides kõige sagedamini venelane. Muudest rahvustest esinevad rassistlikes kommentaarides tihedamini ameeriklane, juut ja soomlane. Võõravimmaste kommentaaride arv ei ole aastate jooksul märkimisväärselt kasvanud.
12. Rohkem esineb sümboolset (varjatud) kui reaalselt (nähtavat) rassismi, st avalikult väljendatakse usku, et eri sotsiaalsed rühmad on võrdsed, kuid siiski esineb ebateadlikke eelarvamusi ja varjatud diskrimineerimist. Ei leitud tõendeid, et rassiprobleemistik oleks Eestis aastate jooksul teravnenud.

13. Ajakirjanduses on rassiteemat sisaldavate artiklite arv kasvanud. Rassi ja rassismi meediarepresentatsioon suureneb pärast konfliktseid sündmusi (aprillirahutused, Maailmakaubanduskeskuse ründamine).
14. Kõige sagedamini väljendub rahvusest tulenev diskrimineerimine üldise halvustava suhtumisena. Venekeelne elanikkond tajub diskrimineerimist rohkem töö- ja sotsiaalalal, eestlased seoses ähvarduste ja vägivallega.
15. Euroopa Nõukogu rassismi ja sallimatuse vastu võitlemise Euroopa komisjon (ECRI) toob peamiste rassi- ja võõravimma objektidena Euroopa Liidus välja romad, mustanahalised, sisserändajad ja muslimid.

SISSEJUHATUS

Uuringu eesmärk

Uuringu eesmärk oli hinnata eestimaalaste suhtumist Eestis elavatesse teisest kultuurist, religioonist, rassist või rahvusest inimestesse, samuti uurida elanike kokkupuuteid rassismiga ning välja selgitada eri sotsiaaldemograafiliste tunnuste seoseid suhtumisega rahvusküsimustesse. Aruanne pakub ülevaadet rassi- ja võõravimma käsitlusest Eesti ühiskonnas, peegeldades ühelt poolt elanike isiklike hoiakuid ning teisalt trükimeediat kui elanikkonna arvamusi tugevasti kujundavat keskkonda, samuti teema käsitlemist internetis.

Justiitsministeeriumi toetatud ning Tartu ülikooli ja Tallinna ülikooli korraldatud tervik-uuring rassi- ja võõravimma teemal koosnes kolmest eraldi uuringust, mis analüüsisid rassi- ja võõravimma eri vaatenurkadest. Aruanne võtab kokku peamised analüüsitulemused.

Püstitatud uurimisküsimused annavad kiire, kuid küllaltki detailse ülevaate uuringu eesmärkidest. Peamised uurimisküsimused olid järgmised:

1. kuidas suhtuvad eestimaalased kultuurilisse mitmekesisusse, diskrimineerimisse, ebavõrdsusse ja sisserändesse?
2. millised tegurid mõjutavad suhtumise kujunemist?
3. kus ja kui palju esineb internetis rassi- ja võõravimma? Milline on agressiivsuse tase?
4. kes on põhilised võõravimma objektid, millised on rahvus-, rassi- ja religiooniteemalised kinniskäsitused Eestis?
5. millised on allkultuurid, keda iseloomustab rassistlik suhtumine internetis? Millised on selle rühma ealised, soolised jm demograafilised parameetrid?
6. millised muutused on toimunud rassi- ja rassismiteema kajastamises Eesti trükimeedias perioodil 1996–2006?
7. millised on olnud rassilise sallimatuse teemad, argumendid ja avaliku arutelu diskursused Eestis?

Rassi- ja võõravimma mõiste

Rassismi võib defineerida kui usku, et geneetilised tegurid, mis määravad inimese rassilise, etnilise või rahvusliku kuuluvuse, mõjutavad käitumist, iseloomu ja võimekust. Samuti kätkeb see arvamust, justkui oleks mõni rass või rahvus teistest parem (Merriam-Webster 2011). Institutsioonilise diskrimineerimisega on tegu siis, kui mõne rahvuse õigusi ühiskonnas piiratakse, või vastupidi: mõni rahvus on teistega võrreldes eeliseisundis (International Convention ...).

Euroopa Nõukogu ootab, et rassi- ja võõravimm oleksid kõigis liikmesriikides rikkumised, mille vastu rakendatakse mõjusaid, mõõdukohaseid ja hoiatavaid meetmeid. Kuriteona nähakse näiteks rassist, rahvusest, usust jms tingitud üleskutseid vihkamisele ja vägivallale, rassistlike trükiste ja muu materjali levitamist ning genotsiidi ja inimsusevastaste kuritegude eitamist või õigustamist. (Council Framework Decision 2008/913/JHA)

Rassismikäsitlus lääneriikides eristab sümboolset ja vana ehk tavapärasest rassismi. Esimene tähendab mõne ühiskonnarühma ebateadlikku alavääristamist, kuid see ei pruugi väljenduda õigusi ahistava suhtumisena: avalikult toetatakse kõigi inimeste ja rühmade võrdsuse printsiipi. Tavapärase rassismi all peetakse Ameerika Ühendriikides üldjuhul silmas Jim Crow süsteemile iseloomulikku rassilist eristamist (Mateyka 2005). Jim Crow seadusi rakendati Ameerika Ühendriikides 19. sajandi lõpust kuni 20. sajandi keskpaigani ning nende abil eraldati musta- ja valgenahalised ühiskonnaelu valdkondades (nt koolides, avalikes kohtades, ühisveonduses, söögikohtades jm) (Jim Crow Laws, Wikipedia).

Vihkamiskuriteo puhul on kuriteo ajend ohvri kuulumine (või kurjategija silmis tajutud kuulumine) mingisse ühiskonnarühma. Sagedasim ajend on rassiline kuulumine, usk, suguline sättumus, tervislik seisund, ühiskonnaklass, rahvus, sugu, maailmavaade (Stotzer 2007).

Uurijad (vt Perry 2003, Mason 2001) on kritiseerinud vihkamiskuritegude käsitlemist kui liiga isikukeskset käsitlust ning ühiskonna ja ümbritseva keskkonna mõjude kõrvalejätmist. Ray ja Smith (2001) väidavad, et vihkamiskuritegude ajendeid käsitletakse patoloogilistena: sageli arvatakse, et rassivimm ja rassiline vägivald esinevad seal, kus on rohkem loomult pahatahtlikke ja vihkavaid inimesi. Tähelepanuta jäetakse probleemsete piirkondade ja kogukondade, aga ka ühiskonnarühmade toimemehhanismid ja neis välja kujunenud tavad mitmesuguste olukordade lahendamisel.

Käesoleva aruande ühes alusuuringus järeldati, et ka Eestis (eelkõige trükimeedias) valitseb nn essentsialistlik rassismikäsitlus: rassism on midagi „ette antut“. Selle kujunemise ja konstrueerimise üle ajakirjanduses üldiselt ei arutleta.

Uuringus on *rassivimma*, *rassilist sallimatust* ja *rassismi* kasutatud samatähenduslikena. Puhuti on kasutatud ka märksõnu *rassiline/rahvuseline diskrimineerimine*, *rassilised solvangud* jne. Aluseks on eeldus, et rass on ühiskondlikult konstrueeritud nähtus. Läbisegi on pruugitud *rassi* ja *nahavärvi*, eeldades et ka *nahavärvil* on sotsiaalne, mitte ainult bioloogiline tähendus. Samuti on samatähenduslikud *tekst*, *artikkel* ja *lugu*: need hõlmavad ajalehtedes avaldatud kirjutisi niihästi ajakirjanikelt, lugejatelt kui ka teistelt autoritelt.

Elanikkonna uuringus mõeldakse *eestlase* all vastajat, kes täitis küsimustiku eesti keeles, ning *venelase* all vene keeles vastanut.

Metoodika

Käesolev rassi- ja võõravimma uuring koosneb kolmest alusuuringust. Need vaatlevad rassismi, võõravimma ja diskrimineerimist eri aspektidest. Elanikkonna uuring analüüsib inimeste isiklikku suhtumist sotsiaalsesse mitmekesisusse, võrdsusse ja sisserändesse. Võrgukommentaaride ja -foorumite uuring kajastab seda, kuidas ja kelle vastu inimesed avalikult, kuid anonüümselt rassi- ja võõravimma väljendavad. Kolmas uuring põhineb trükimeedia – Postimehe, Õhtulehe ja Eesti Ekspressi – sisuanalüüsil. Uuringud tellis justiitsministeerium. Aruandes on neile viidatud kui elanikkonna, interneti- ja trükimeedia uuringule.

Elanikkonna uuring

Uuringu teostasid TNS Emor, Toomas Raus (knd, Tartu ülikool), Raivo Vetik (PhD, Tallinna ülikool). Uuring koosnes kahest osast. Esimese osa eesmärk oli uurida rassi- ja võõravimma Eesti elanike seas, et leida vastus küsimustele, kuidas nad suhtuvad võõramaalastesse ja millised tegurid mõjutavad suhtumise kujunemist. Teises osas uuriti elanikkonna kokkupuuteid kuritegevusega töökohal.

Küsitleti 742 inimest. Enamik küsimusi pärineb uuringu esimesest osast, kus oli 508 vastajat. Sotsiaaldemograafilised tunnused olid vastaja keel, milles ankeedile vastati, rahvus, kodakondsus (Eesti, Vene, mõne muu välisriigi, määratlemata), sugu, vanus, sissetulek, piirkond ja haridustase (vt tabel 1).

Kuna eesti keeles vastanute seas oli eestlasi 95% ning vene keeles vastanute seas mitte-eestlasi 98%, siis võib eestlaste puhul keele ja rahvuse suuresti samastada. Vene keeles vastanute seas oli venelasi 83%, muu rahvuse esindajaid 15% ja eestlasi 2%. Elanikkonna uuringut analüüsiti kvantitatiivselt eesti- ja venekeelsete vastuste kaupa, kuid aruandes on ülevaatlikkuse huvides rahvus ja keel enamasti samastatud.

Tabel 1. Elanikkonna uuringu valim

	Eestikeelne	Venekeelne	Kokku
Rahvus			
Eestlane	94,93%	1,96%	66,93%
Venelane	3,66%	83,01%	27,56%
Muu rahvus	1,41%	15,03%	5,51%
Haridustase			
Algharidus	3,38%	0,65%	2,56%
Põhiharidus	19,44%	15,69%	18,31%
Keskharidus	26,76%	31,37%	28,15%
Keskeriharidus	30,70%	32,03%	31,10%
Kõrgharidus	19,72%	20,26%	19,88%
Vanuserühm			
Kuni 25	20,62%	18,83%	20,08%
25–44	34,46%	30,52%	33,27%
45–64	31,64%	39,61%	34,06%
Üle 65	13,28%	11,04%	12,60%
Sissetulek kuus			
Kuni 3000 kr	18,48%	25,00%	20,54%
3001–5000	34,98%	34,29%	34,76%
5001–9000	26,40%	25,00%	25,96%
Üle 9000	20,13%	15,71%	18,74%
Piirkond			
Tallinn	24,29%	43,51%	30,12%
Harju-, Rapla-, Järvamaa	17,80%	7,79%	14,76%
Lääne-Eesti	15,54%	3,25%	11,81%
Tartu-, Jõgevamaa	17,51%	4,55%	13,58%
Lõuna-Eesti	15,82%	1,95%	11,61%
Virumaa	9,04%	38,96%	18,11%

n = 508

Internetiuuring

„Rassism ja ksenofoobia Eesti internetis (2000–2007): internetikommentaariid, foorumid, suhtlusportaalid ja blogid”, Liisi Laineste (MA, Tartu ülikool).

Analüüsiti Delfi, Postimehe ja Eesti Päevalehe võrgukommentaare, teemafoorumite (Eesti Rahvusliku Liikumise foorum ja Eesti Kristlik Foorum) arutelusid, suhtlusportaalide (Rate ja Orkut) rassistlike huvidega kasutajate profiile ja sõnavõtte foorumites ning veebipäeviku-postitusi, milles puudutati rassi-, rahvus- ja usuvaenu. Eesmärk oli kirjeldada rassist, religioonist ja rahvusest ajendatud vaenukõne objekte ja nende kohta käibivaid kinniskäsitusi Eesti internetis aastatel 2000–2007 ning analüüsida võrgulehti, mida iseloomustab rassistlik suhtumine. Aruanne põhineb kvantitatiivsel ja kvalitatiivsel uurimisel.

Internetiuuringu põhirõhk oli kommentaaridel, vaadati 22 625 kommentaari, enamik (18 382) Delfist. Et saada ülevaatlisku ja longituudanalüüsi võimaldavat uurimismaterjali, võeti igast aastast põhjalikuma vaatluse alla ühe nädala (enamasti Eesti-teemalised) päevauudised koos kommentaaridega. Uudiste valikukriteeriumiks oli kommentaaride hulk. Foorumikandeid analüüsiti sarnaste meetoditega nagu kommentaare, kaasates valimisse enim kommenteeritud teemaalgatuse koos kommentaaridega ja kodeerides materjali.

Noorte suhtlusportaalides Rate ja Orkut tehti märksõnaotsing, üritades tabada ja kirjeldada võõravimmaga seotud arutelusid, hobisid ja huvisid ning analüüsida rassistlike huvide suhet demograafiliste andmetega, mida suhtlusportaaali vorm (enamasti autentselt) pakub. Internetiuuring annab teavet ühiskonnas leiduva nähtava rassismi kohta.

Trükimeedia uuring

„Rassi ja rassismi meediarepresentatsioon Eesti üleriigilistes ajalehtedes 1996-2006: ajalehtede Postimees, Õhtuleht ja Eesti Ekspress formaliseeritud ja formaliseerimata sisuanalüüs”, Triin Vihalemm (PhD, Tartu ülikool), Mailis Timmi (Tartu ülikool).

Eesmärk oli analüüsida rassiteema kajastamist ajakirjanduses kui ühes peamises meedia-kanalis. Ajakirjanduse tähtsus avaldub ühiskondlike seisukohtade peegeldamises ja ka nende kujundamises. Artikleid analüüsiti nii kvantitatiivselt kui kvalitatiivselt. Kõigepealt selgitati välja, kui levinud on rassiteema Eesti peamistes üleriigilistes ajalehtedes ja millised on nende artiklitega seotud inimesed, sündmused, autorite seisukohad ja illustreeriv fotomaterjal. Seejärel tehti tekstide sisuanalüüs.

Uuring hõlmas 1047 artiklit ja sinna juurde kuuluvat fotot. Analüüsiühikuks oli ajakirjanduslik artikkel koos fotodega. Uurimisperiod on kümme aastat 1996. aasta jaanuarist kuni 2006. aasta detsembrini, uuritavad väljaanded olid Postimees, Eesti Ekspress ja Õhtuleht (varem Sõnumileht). Empiirilist materjali koguti kahel viisil. Esmalt otsiti veebiväljaannete otsimootorite abil artikleid, mis vastasid märksõnadele *rassism*, *mustanahaline*, *tumedanahaline* ja *nahavärv*. Lai märksõnade ring valiti selleks, et saada ülevaadet, kuidas trükimeedia üldse toob esile (tegelaste) rassi muude iseloomulike tunnuste seas, teisisõnu, kas trükimeedia loob oma lugejatele maailma üherassilisena (nn valgete maailm) või rassiliselt mitmekesisena. Arvestades asjaolu, et Eestis on eri rassidest inimesi suhteliselt vähe (Lääne-Euroopa riikidega ja eriti suurlinnadega võrreldes), on meedia kujundatav pilt inimeste maailmataju loomisel väga tähtis.

Veebiotsingu kõrval kasutati varasemaid aastakäike analüüsides ka käsiotsingut paberväljaannetes. See hõlmas 1996.–2000. aasta lehti, sest Õhtulehe ja Eesti Ekspressi elektroonilised arhiivid olid enne 2000. aastat ebatäielikud. Kasutati roteerimismeetodit: vaadati läbi iga nädala ühe päeva ajaleht ning päevi muudeti nädalate kaupa. Otsiti eespool nimetatud otsingusõnade vasteid artiklite pealkirjast, juhtlõigust ja fotoallkirjadest.

Käsiotsinguga leitud artiklitele liideti kõik elektrooniliselt leitud artiklid. Postimehe arhiiv on olnud läbi aastate stabiilne, üksikuid ebatäpsusi võib esineda Õhtulehe ja Eesti Ekspressi andmetes aastatel 1996–1999. Tõenäosuslik viga on 10–30 lugu ehk kõige rohkem 3% kogu valimi kohta.

Lõplik artiklite jaotus osutus selliseks, et 83% uuritud artiklitest pärines Postimehest, 9% Õhtulehest ja 8% Eesti Ekspressist. Rassi- ja rassismiteemaatika kajastus erineb väljaannete kaupa laadi poolest. Žanriliselt on Õhtulehes ja Postimehes ülekaalus uudised (vastavalt 66% ja 53%), Eesti Ekspressis aga olemuslood (53% kõigist lugudest). Žanri järgi valitseb Õhtulehe ja Postimehe tekstides kirjeldav ja erapooletu, Eesti Ekspressi tekstides analüüsiv käsitluslaad. Mõneti erineb kindlasti ka ajalehtede lugejaskond. Muid olulisi erinevusi väljaannete kaupa ei tuvastatud.

RASSI- JA VÕÕRAVIMMAALASED HOIAKUD

- Eestlased on vähem sallivad ja tunnevad pigem kultuurilist ebaturvalisust (koondtunnuses *kultuuriline turvalisus* ei tuvastatud keele alusel siiski statistiliselt olulist erinevust). Tõrjuv suhtumine sisserändajatesse ja kultuurierinevustesse põhineb ebakindlusel: eestlased tunnevad end ebakindlalt üleilmastuva maailma ja võimalike sisserändajate kontekstis, Eestis elavad venelased aga majanduslikult.
- 67% inimestest tunneb ennast Eestis kultuuriliselt turvaliselt ehk nad ei taju otsust ohtu kultuurilistele ja rahvuslikele väärtustele. See protsent on eestlaste hulgas suurem kui venelaste seas (vastavalt 72% ja 57%).
- Märkimisväärne eesti- ja venekeelsete vastajate erinevus ilmneb küsimuses, kas tuleks tagada võrdsed võimalused kõigile Eesti elanikele hoolimata nende rassilisest või rahvuslikust päritolust. Kui venelastest on selle poolt 95%, siis eestlastest vaid 65%.
- Venekeelsed vastajad tunnevad ebavõrdset kohtlemist rohkem. Eestlastest tunnevad ebavõrdset kohtlemist märksa rohkem alla 25aastased.
- 19% eestlastest ja 51% venelastest leiab, et äsja sisserännanud peaksid saama Eesti tuleviku asjus sama palju kaasa rääkida kui inimesed, kes on siin sündinud ja kasvanud. 34% elanikest usub, et sisserändajad võtavad Eesti elanikelt töö ära.
- Rassiteema on meedias aja jooksul sagedamini kajastatud: rassi ja rassismi käsitlevate artiklite arv on aastail 1996–2006 pidevalt kasvanud.
- Kõige rohkem sisaldavad rassiküsimusi kultuuri-, poliitika- ja ühiskonnateemalised artiklid.
- Alates 2000. aastast on hakatud rassismi ja nahavärvi käsitlema rohkem ühiskonna kui terviku vaatepunktist. Mida aeg edasi, seda enam kirjutatakse rassismikuritegudest ja nendega seotud probleemidest.
- Rassi ja rassismi on vaadeldud väljaannetes kajastatud küllalt laialdaselt, kuid üpris pinnapealselt, ülekaal on uudistel ja artiklitel, kus räägitakse rassist mainimisi või rassismist kõrvateemana.

Üldstatistika: koondtunnuste analüüs

Elanikkonna uuringus paluti inimestel vastata küsimustele, mis aitavad peegeldada elanike suhtumist ja hoiakuid rassiküsimustesse Eestis. Kvantitatiivses analüüsis moodustati küsimuste rühmitamise teel kuus koondtunnust, mis iseloomustavad inimeste suhtumist sellistesse probleemidesse nagu:

- 1) diskrimineeriv suhtumine rahvuse/rassi alusel;
- 2) ebavõrdne kohtlemine rahvuse/rassi alusel;
- 3) suhtumine sisserändesse;
- 4) üldine turvalisus;
- 5) rahvuseline mitmekesisus ja sallivus teiste kultuuride vastu;
- 6) kultuuriline turvalisus.

John Berry akultuuratsiooniteooria järgi kujuneb inimeste suhtumine teistesse kultuuridesse kahe aspekti kaudu (Berry 2005).

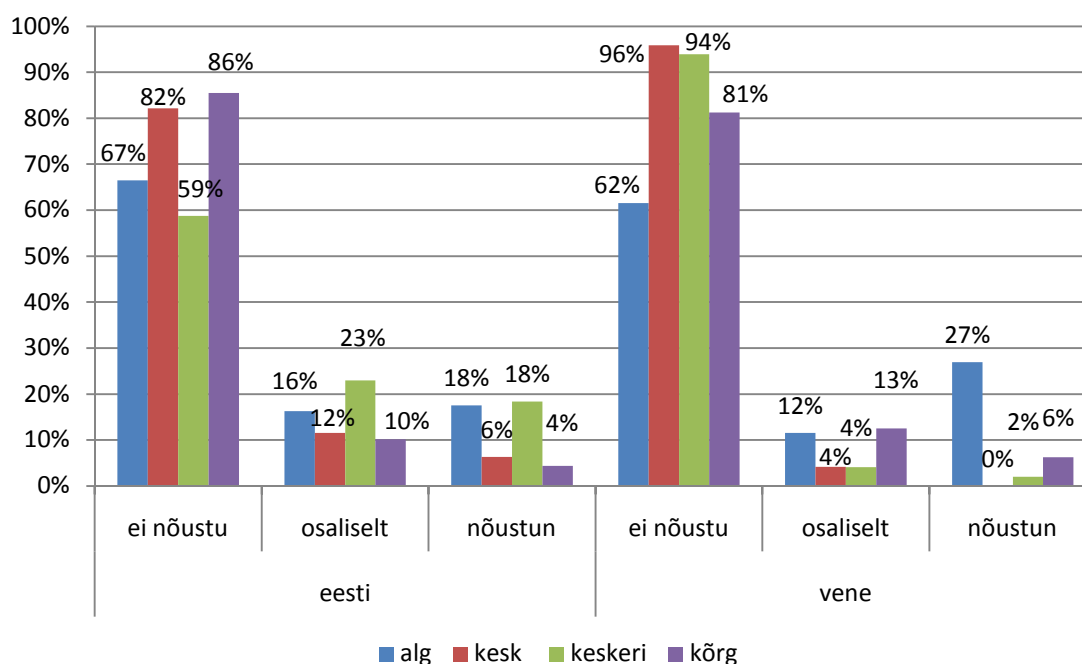
Mitmekultuurilisuse hüpotees: identiteediline ja majanduslik kindlustunne tagab ka enda omast erineva kultuuri tunnustamise.

Kontakti hüpotees: võrdsete võimaluste tingimustes suurendavad kultuuride kontaktid rühmade vastastikust tunnustamist.

Allpool antakse ülevaade elanikkonna uuringu põhilistest tulemustest. Ülevaatlikkuse nimel järgib struktuur koondtunnuste järjestust. Iga koondtunnuse iseloomustamiseks on valitud kaks-kolm küsimust, mille vastuseid kirjeldatakse statistiliselt ning iga koondtunnuse juures kirjeldatakse ka selle seoseid vastajate sotsiaaldemograafiliste tunnustega (regressioonanalüüsi põhjal).

Diskrimineeriv suhtumine rassi või rahvuse alusel

Diskrimineerimise koondtunnuse alla on koondatud küsimused, mis käsitlesid elanike suhtumist sisserändajate töövõimalustesse siin, abiellumist teisest rahvusest või rassist inimesega ja kõigile võrdsete võimaluste tagamist. Diskrimineerimise koondtunnus näitab, mil määral ollakse nõus teisest rahvusest või rassist inimese diskrimineerimisega (eelkõige tööturul). Mida suurem on muutuja väärtus, seda sallivamalt diskrimineerimisse suhtutakse.

Joonis 1. Vastused väitele „Teatud tüüpi töökohad peaksid olema tagatud ainult eestlastele ning teatud töökohad ainult sisserännanutele” rahvuse ja haridustaseme järgi

Enamik elanikke on vastu töökohtade eristamisele selle alusel, kas tegu on siinse elaniku või sisserännanuga. 76% inimestest on seisukohal, et osa töökohti ei peaks olema tagatud ainult eestlastele ja teine osa sisserännanutele, seevastu töökohtade eristamist pooldab 11% elanikkonnast. Eestlaste hulgas on eristamisele kõige rohkem vastu kõrgharidusega inimesed (86% ei nõustu), neile järgnesid keskhariduse ja algharidusega elanikud. Venekeelsetest olid sellele kõige sagedamini vastu kesk- ja keskeriharidusega vastajad. Ilmneb, et kui venelaste seas pooldavad töökohtade eristamist kõige rohkem algharidusega inimesed, siis eestlaste hulgas pooldavad seda nii alg- kui ka keskeriharidusega elanikud.

Tugev võõravimm sisserännanute vastu on täheldatav siis, kui nad võivad ohustada kohalike elanike töökohti. Tervelt 8% Eesti elanikest leiab, et enamik uusi sisserännanuid tuleks riigist välja saata, 9% usub, et tööandja ei tohiks kunagi sisserännanut tööle võtta.

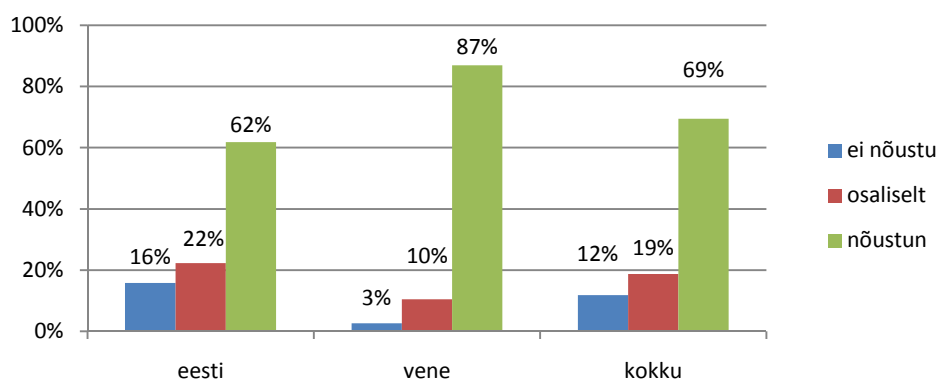
Abiellumise asjus on inimesed märksa sallivamad. 4,7% vastanutest leiab, et eri rahvusest või rassist inimesed ei tohiks abielluda. Siingi on venelased märksa sallivamad kui eestlased: 90% neist pooldab rahvustevahelist abieli (eestlastest 82%). Märkimisväärne erinevus eesti- ja venekeelsete vastajate hulgas ilmneb küsimuses, kas peaksime tagama võrdsed võimalused kõigile Eesti elanikele hoolimata nende rassilisest või rahvuslikust päritolust: selle poolt on 95% venelastest ja vaid 65% eestlastest. Seega suur osa eestlasi küll vormiliselt toetab kultuuride mitmekesisust, kuid sisserändajatele ei taheta anda kohalikega võrdseid õigusi. Üks põhjus võib olla kartus, et vähem arenenud riikidest (eelkõige Lähis-Ida islamiriikidest) saabuvad sisserändajad hakkavad kurnama Eesti sotsiaal-, haridus- ja tervishoiusüsteemi.

Uurides regressioonmudeli abil diskrimineerimise koondtunnuse seoseid rahvastikunäitajatega, tuli välja oluline erinevus eesti- ja venekeelsetes vastustes ($p \leq 0,01$). Nii eestlaste kui ka venelaste seas suhtusid haritumad inimesed diskrimineerimisse eitavamalt. Eestlaste vastused sõltusid suuresti ka vanusest ja piirkonnast ($p \leq 0,01$): vanemad ning Tartu- ja Jõgevamaa, Lõuna-Eesti ning Harju-, Rapla- ja Järvamaa vastajad olid diskrimineerimisega rohkem nõus. Ka rahvusvahelistes uuringutes on sageli ilmnunud vanuse mõju inimese sallivusele sisserändajate vastu, seejuures on mõju vastassuunaline: nooremad inimesed kalduvad olema sallivamad (Hernes, Knudsen 1992).

Olulisuse nivool 0,05 sõltus venekeelsete vastajate diskrimineerimise koondtunnus ka sissetulekust: jõukamad inimesed pooldavad diskrimineerivat suhtumist sagedamini kui madalapalgalised. Olulisuse nivool 0,10 sõltus eesti vastajate diskrimineerimise koondtunnus ka asulatüübist: väikelinnade elanikud suhtuvad diskrimineerimisse eitavamalt.

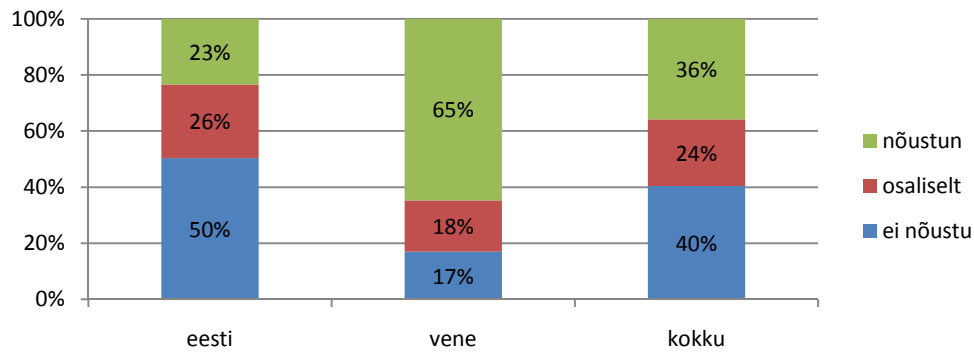
Ebavõrdne kohtlemine

Järgmisesse koondtunnuse rühma koondati küsimused, mis käsitlesid ebavõrdset kohtlemist rassi või rahvuse alusel. Inimestelt uuriti, kas ebavõrdsus on Eestis probleem, kas vähemusrühmad kannatavad ebavõrdse kohtlemise all, kas vastanud ise on sellega kokku puutunud jm. Mida suurem on näitaja väärtus, seda tugevamalt ebavõrdsust tajutakse.

Joonis 2. Vastused väitele „Kui kõiki inimesi koheldaks võrdselt, siis oleks Eestis vähem probleeme“ eestlaste ja venelaste kaupa

Ebavõrdse kohtlemise küsimustes erinevad eestlaste ja venelaste vastused keskmiselt rohkem kui muude koondtunnuste järgi. 87% venelastest nõustus väitega, et kui kõiki inimesi koheldaks võrdselt, siis oleks Eestis vähem probleeme. Eestlaste hulgas on sellega nõus 62% ning ei ole nõus 16% vastajatest. Venekeelne elanikkond suhtub ebavõrdsuse küsimusse küllaltki ühetaoliselt.

Joonis 3. Vastused väitele „Sisserännanute ebavõrdne kohtlemine on Eestis probleemiks“ jaotus eestlaste ja venelaste kaupa

Ehkki 69% elanikest leiab, et kui kõiki inimesi koheldaks võrdselt, oleks Eestis vähem probleeme, siis vaid 36% peab ebavõrdset kohtlemist murekohaks. Niisiis peetakse rahvuselist võrdsust küll kasulikuks, kuid otsest probleemi selle eiramises ei nähta. Venelased tunnevad ebavõrdset kohtlemist siiski palju probleemsemana kui eestlased: 65% venelastest peab seda murekohaks, samal ajal kui eestlaste hulgas on see näitaja 23%.

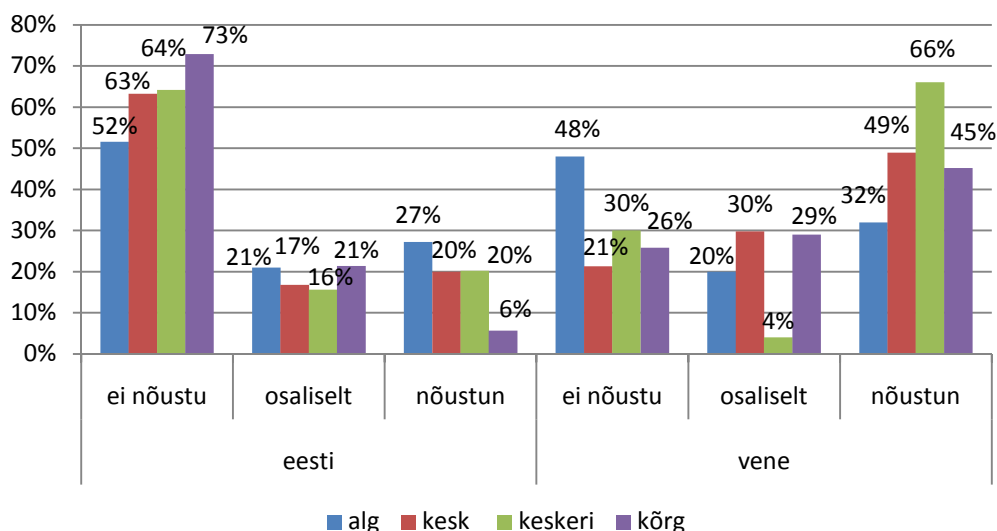
Suured erinevused ebavõrdsuse tajumisel eesti- ja venekeelses elanikkonnas tulenevad eelkõige nende enda (ja lähikondlaste) kokkupuudetest diskrimineerimisega. Kokkupuuteid diskrimineerimisega käsitletakse üksikasjalikult järgmistes peatükkides.

Ebavõrdse kohtlemise koondtunnuse regressioonanalüüsi tulemused näitasid statistiliselt olulist seost rahvusega ($p \leq 0,01$): venekeelsed vastajad tajuvad ebavõrdset kohtlemist enam. Eestlaste seas tajuvad seda märksa rohkem alla 25aastased. See võib olla tingitud noorte sagedasemast reisimisest välismaal, aga ka eakaaslaste hulgas tajutud hoiakutest teiste rahvuste suhtes. Venekeelsetest vastajatest tajuvad ebavõrdset kohtlemist rohkem suurema sissetulekuga inimesed ja vähem Tallinnas elavad venekeelsed vastajad. Vaadeldes erinevusi piirkonniti, hakkab silma, et Virumaa venekeelne elanikkond tajub võrdsusetust suurema probleemina kui Tallinnas ja mujal elavad venelased. Ühtlasi ilmneb, et piirkondades, kus on suurem venekeelse elanikkonna osakaal (Tallinn ja Virumaa), on venelaste kokkupuuted rahvusest tuleneva ebavõrdsusega väiksemad kui mujal Eestis.

Suhtumine sisserändesse

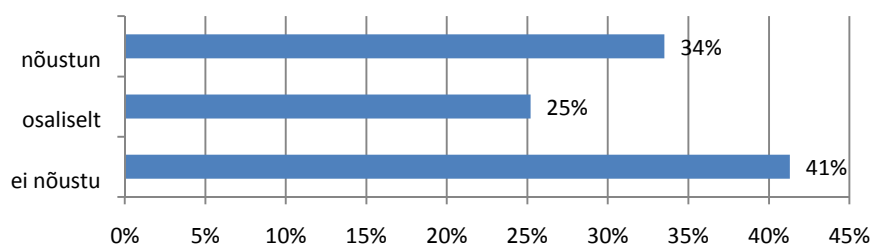
Järgmise koondtunnusena on vaatluse all suhtumine sisserändesse. Regressioonanalüüs näitab selle tunnuse mõningast seost rahvusega ($p \leq 0,1$), st eestlaste ja venelaste suhtumises sisserändesse esinevad mõned erinevused, kuid vastandumine ei ole nii tugev kui näiteks diskrimineerimise ja võrdsusetuse küsimustes. Sisserände koondtunnuse all uuriti eelkõige seda, kuidas inimesed tajuvad sisserändajate majanduslikku ja sotsiaalset mõju ühiskonnale. Näiteks küsiti arvamust selle kohta, kas sisserändajad suurendavad Eestis sotsiaalset rahulolematust, tööpuudust ja kuritegevust.¹

¹ Väide „Sisserändajad suurendavad Eestis kuritegevust“ kuulub korraga nii üldise turvalisuse kui sisserände koondtunnuste koosseisu.

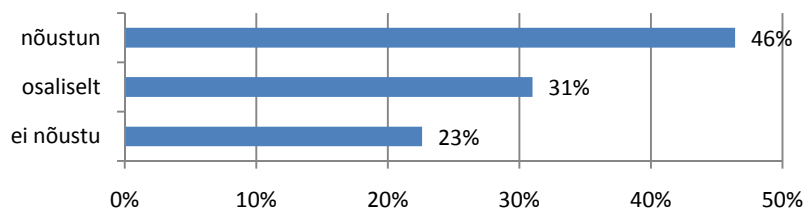
Joonis 4. Vastused väitele „Värskest sisserännanud peaksid saama Eesti tuleviku osas sama palju kaasa rääkida kui inimesed, kes on siis sündinud ja kasvanud“ rahvuse ja haridustaseme järgi

Eestlased suhtuvad mõttesse anda sisserändajatele võrdne kaasarääkimisõigus märksa homogeensemalt ja pigem vastupidiselt kui venekeelne elanikkond. 19% eestlastest ja 51% venelastest leiab, et äsja sisserännanud peaksid saama Eesti tuleviku asjus sama palju kaasa rääkida kui inimesed, kes on siin sündinud ja kasvanud. Eestlaste hulgas pooldavad seda kõige rohkem algharidusega inimesed (27% neist) ja kõige vähem kõrgharidusega inimesed (6%). Kõige rohkem on eestlaste hulgas selle vastu kõrgharidusega inimesed (73%). Venekeelsete seas on olukord pigem vastupidine: kõige rohkem on selle vastu algharidusega inimesed (48%) ja enim pooldavad seda keskeriharidusega inimesed (66%). Kõrgharidusega eestlaste vastuseis on mõnevõrra üllatav, sest paljud rahvusvahelised uuringud on näidanud haridustaseme olulist samasuunalist mõju sallivusele (haritumad inimesed on sallivamad – Kehrberg 2007).

Joonis 5. Vastused väitele „Sisserändajad ja võõrtöölised võtavad teistelt Eesti elanikelt töö ära“

34% elanikest usub, et sisserändajad võtavad Eesti elanikelt töö ära. Selles langevad eesti- ja venekeelsete vastajate arvamused üldjoontes kokku ning olulist erinevust rahvuse järgi ei tuvastatud. Rahvusvahelised rändeuuringud on näidanud, et hirm sisserändest tingitud tööpuuduse kasvu pärast on üks peamisi põhjuseid, miks kohalikud elanikud on vastu sisserändajate saabumisele riiki (vt Malchow-Moller, Munch *et al.* 2008, Mayda 2006).

Joonis 6. Vastused väitele „Sisserändajad suurendavad Eestis kuritegevust“

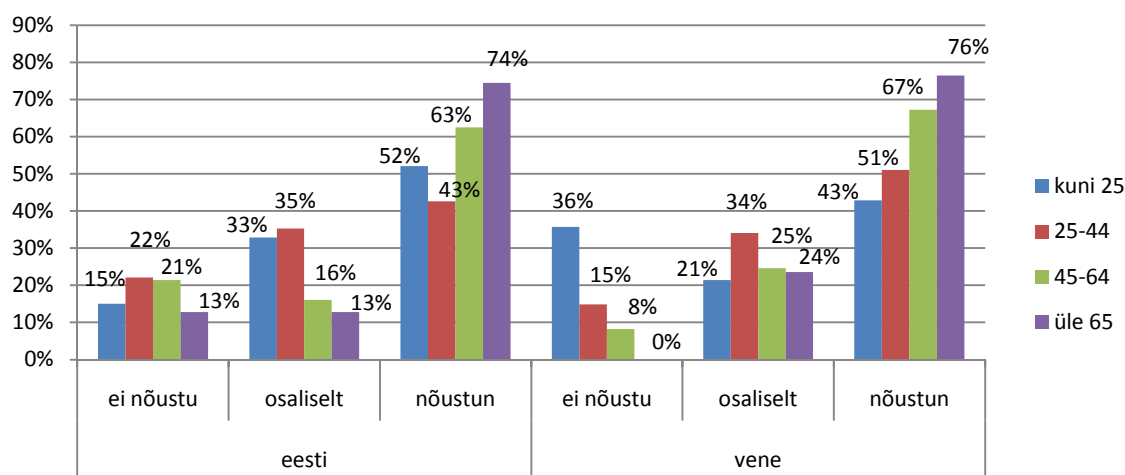
Küllaltki suur osa elanikest kardab kuritegevuse suurenemist sisserände tõttu. Ka siin ei erine olukord kuigivõrd rahvuse ega ka haridustaseme järgi. Eestlaste hulgas kardavad kuritegevuse kasvu rohkem vanemaelised: 64% üle 65aastastest nõustub, et sisserändajad suurendavad Eestis kuritegevust, alla 25aastaste seas on nõustujaid 36%.

Sisserände koondtunnuse ja vastaja sotsiaaldemograafiliste tunnuste võrdluses oli rahvuse kõrval oluline ka haridustase ($p \leq 0,05$) ja vanus ($p \leq 0,01$). Eestlastest peavad sisserändest tingitud ohte suuremaks vanemad ja väiksemaks kõrgema haridusega inimesed. Venekeelsete seas peavad kesk- ja keskeriharidusega inimesed sisserändega seotud ohte väiksemaks kui põhi- ja kõrgharidusega inimesed.

Rahvuseline mitmekesisus

Esmalt on vaatluse all küsimused, mis iseloomustavad kultuurilist mitmekesisust ja sallivust teiste kultuuride vastu. Selle koondtunnuse alla koondati seitse küsimust. Näiteks uuriti, kas rahvuseline mitmekesisus on Eesti ühiskonnas tähtis väärtus, kas sisserännanud peaksid loobuma oma kultuurist, kas Eestis on ruumi paljudele keeltele ja kultuuridele jms. Mida suurem on muutuja väärtus, seda sallivam ollakse teiste kultuuride vastu (vt tabel 2).

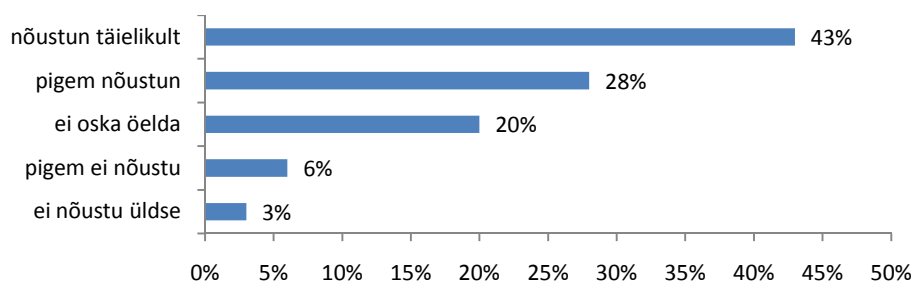
56% inimestest usub, et Eestis on ruumi paljudele keeltele ja kultuuridele. Selle väitega ei nõustu keskmiselt 18% inimestest. Eestlased ja venelased siin suuremat ei erine, kuid ilmneb tendents, et vanemad nõustuvad sellega rohkem kui noored. Teistest rühmadest eristuvad kuni 25aastased vene noored, kellest 36% leiab, et Eestis ei ole ruumi erinevatele kultuuridele. Ka väitega nõustujate osa on kuni 25aastaste vene noorte hulgas väikseim.

Joonis 7. Vastused väitele „Eestis on ruumi paljudele keeltele ja kultuuridele“ rahvuse ja vanuse järgi

Väide „Eestis on ruumi paljudele keeltele ja kultuuridele“ peegeldab inimeste hinnangut sellele, kui sallivad on Eesti elanikud teiste rahvuste ja kultuuride vastu. Vanemad inimesed hindavad olukorda paremini kui noored, kes tajuvad ühiskonnas esinevat sallimatust tugevamini. Selle väite puhul ei ilmnunud statistiliselt olulist erinevust vastaja keele järgi.

Enamik inimesi leiab, et Eesti kultuuritavasid tuleb välismõjude eest kaitsta. Väide „Kasutusele tuleks võtta abinõud, et kaitsta Eesti kultuuritraditsioone välismõjude eest“ esitati ainult eestlastele, kellest 71% oli sellega nõus. Hinnangud erinesid suuresti vastaja vanuse järgi: rohkem nõustusid selle väitega vanemad vastajad. Näiteks kõige vanemas vanuserühmas oli väitega nõustujaid 89%, nooremas vanuserühmas 65%.

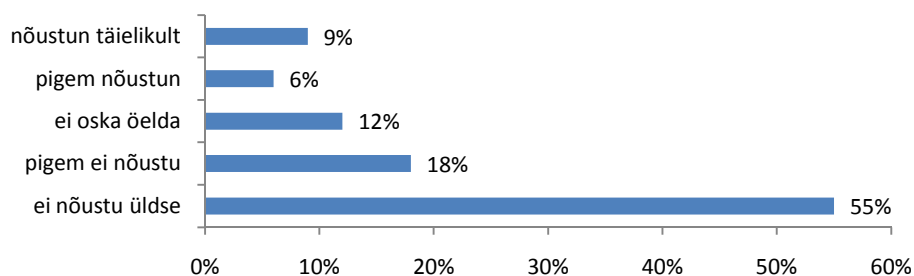

Joonis 8. Vastused väitele „Kasutusele tuleks võtta abinõud, et kaitsta Eesti kultuuritraditsioone välismõjude eest“

Märksa vähem (52% vastanutest) on neid, kes usuvad, et Eesti elanikud peaksid rohkem õppima tundma siin elavate rahvusrühmade kultuuripärandit (18% leiab, et see pole tähtis). Eestlaste hulgas olid need näitajad vastavalt 47% ja 22%. Venekeelsete seas oli nõustujate osakaal märksa suurem: 66%. Sellest võib järeldada Eesti venelaste soovi, et siinsed elanikud oleksid paremini kursis vähemusrahvuste kultuuriga.

Eestlaste ja venelaste arvamused lahknevad mõnevõrra küsimuses, kas Eesti peaks vähemusrahvuste kultuuripärandi säilitamisele kaasa aitama. 84% venelastest nõustub sellega täielikult. Eestlaste hulgas oli suhtumine heterogeensem, kuid enamik kas pigem pooldas seda või oli erapooletul seisukohal (täiesti pooldas 58%), vastu oli 20%.

Elanike üldist suhtumist kultuurilisse mitmekesisusse võib iseloomustada kui „jahedalt pooldavat“. Enamik (eelkõige eesti rahvusest) inimesi väljendab pooldavat suhtumist Eesti vähemusrahvuste traditsioonidesse ja kultuuripärandi säilitamisse. Täielikult või osaliselt nõustutakse sellega, et sisserändajad ei peaks kohanemise nimel loobuma oma kultuurist. Eestlaste hulgas ilmneb selle väite puhul oluline erinevus vanuse järgi: vanad on sallivamad kui noored. Väärtustatakse ka päritolumaa kultuuri ja traditsioonide alalhoidmist laste hulgas. Mõneti skeptilisemad on eesti keelt kõnelevad inimesed selles, kas ühiskond (ka riik) peaks vähemusrahvuste kultuuripärandi säilitamisele kaasa aitama.

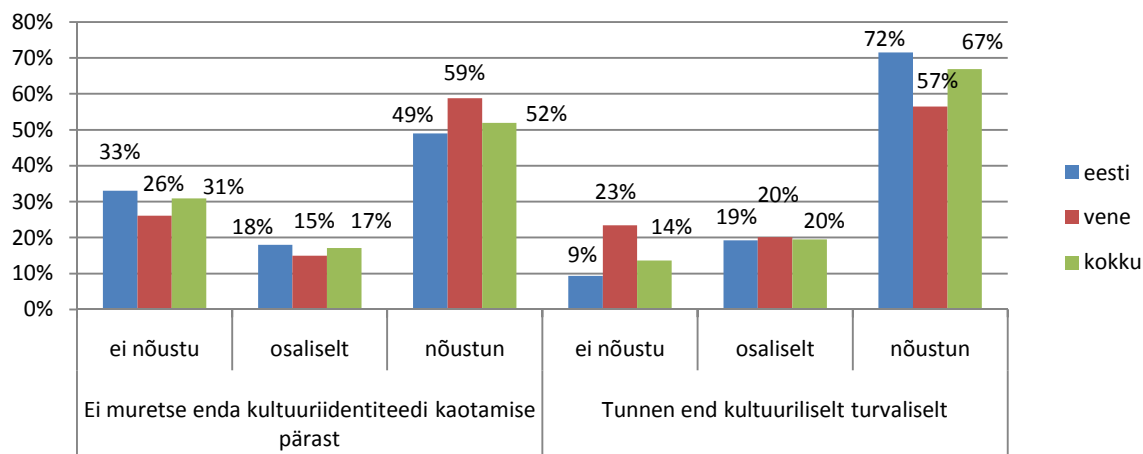

Joonis 9. Vastused väitele „Eestile on parim, kui kõik, nii eestlased kui ka sisserännanud, unustaksid oma rahvusliku ja kultuurilise päritolu nii kiiresti kui võimalik“

Rahvuselise mitmekesisuse koondtunnuse all esitati kaheksa sarnase sisuga küsimust, mis näitasid inimeste suhtumist rahvuslisse ja kultuurilisse mitmekesisusse ühiskonnas. Koondtunnuse regressioon kinnitas asjaolu, et venekeelsed vastajad suhtuvad rahvuslisse mitmekesisusse pooldavamalt kui eestlased ($p \leq 0,05$). Teistesse kultuuridesse suhtusid vähem sallivalt Tartu- ja Jõgevamaa ning Lõuna-Eesti vastajad. See võib olla tingitud vähemusrahvuste väiksemast osast neis piirkondades. Uuringud on näidanud, et sisserändajate osakaal võib sallivust mõjutada mõlemale poole: see võib suurendada sallimatust, sest sisserändajaist tingitud ohte (nt tööpuuduse suurenemine) tajutakse rohkem, teisalt võib tihe kokkupuude vähemustega suurendada vastastikust mõistmist ja sallivust (õpitakse teist kultuuri lähemalt tundma) (Kehrberg 2007). Koondtunnuse regressioonanalüüs näitas, et vanemad ja jõukamad venekeelsed vastajad suhtusid kultuurilisse mitmekesisusse pooldavamalt.

Kultuuriline turvalisus

Kultuurilise turvalisuse koondtunnus kajastab sellised väited nagu „sisserändajad ei tohi oma kultuuri säilitades sellega teisi segada”, „ma ei muretse oma kultuurilise identiteedi kaotamise pärast”, „Eestisse tulevad inimesed peaksid oma käitumist muutma” jm. Kultuurilise turvalisuse all peetakse silmas seda, kui suurt ohtu tajutakse oma kultuuri säilimisele ühiskonnas, kus elab kõrvuti mitme kultuuri esindajaid. Mida suurem on muutuja väärtus, seda ebaturvalisemalt ennast tuntakse. Koondmuutujate keskmised väärtused ja seos sotsiaaldemograafiliste tunnustega on toodud tabelis 2.

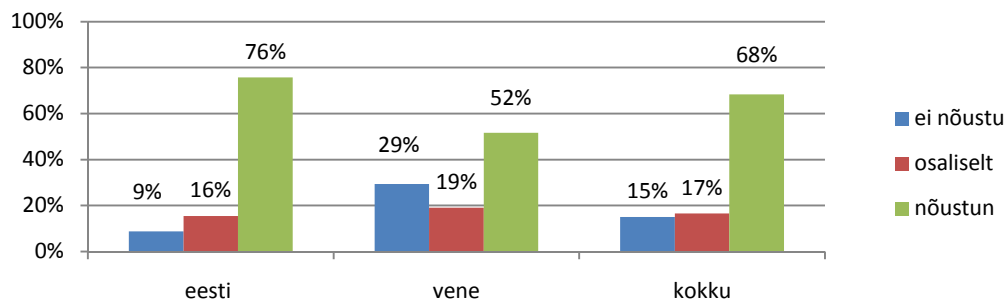

Joonis 10. Vastused väidetele „Ma ei muretse oma eesti kultuurilise identiteedi kaotamise pärast / Ma ei muretse oma kultuurilise identiteedi kaotamise pärast“ ja „Eestis tunnen end eestlasena kultuuriliselt turvaliselt / Tunnen end Eestis kultuuriliselt turvaliselt“

67% inimestest tunneb end Eestis kultuuriliselt turvaliselt, st nad ei taju otsest ohtu kultuurilistele ja rahvuslikele väärtustele. See protsent on eestlaste seas suurem kui venelastel (72% ja 57%). Peagu iga neljas venelane ei tunne ennast siin kultuuriliselt turvaliselt.

Oma kultuurilise identiteedi kaotamise pärast ei muretse keskmiselt 53% elanikest. Üllatuslikult muretsevad venelased selle pärast eestlastest vähem: kui kultuuriidentiteedi kaotamise pärast muretseb 26% venelastest, siis eestlaste hulgas on see näitaja 33%. Seega tunneb keskmiselt iga kolmas eestlane muret oma kultuurilise identiteedi kaotamise pärast. Tõenäoliselt on põhjused siin mõneti erinevad. Võib oletada, et venelased vähemusrahvusena tunnevad oma kultuurilist eripära ohustatuna pigem Eestis, samal ajal kui eestlaste põhjused võivad lähtuda väljapoolt: Euroopa lõimumine, sisseränne vähem arenenud riikidest, ameerikastumine jm tegurid.

Kultuurilise turvalisuse koondtunnus hõlmas ka küsimusi, mille vastused väljendasid hoiakuid küsimuses, kuivõrd peaksid sisserännanud siinsete kommete/oludega kohanema.

Joonis 11. Vastused väitele „Inimesed, kes tulevad Eestisse elama, peaksid oma käitumist muutma, et olla rohkem nagu teised Eesti elanikud“ eesti- ja venekeelsete vastajate kaupa

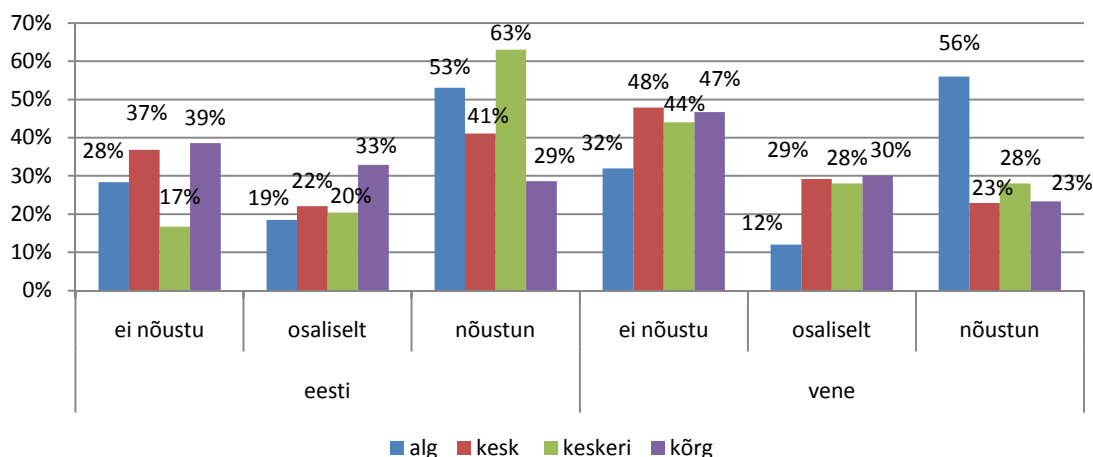
68% elanikest leiab, et sisserrännanud peaksid käitumist muutma, et olla rohkem teiste Eesti elanike moodi. Selles küsimuses on eestlaste hoiak küllaltki homogeenne: 76% nõustub ning vaid 9% leiab, et sisserrändajad ei pea ennast muutma. Venelasi iseloomustab sallivam suhtumine (29% arvab, et sisserrändajad ei pea käitumist muutma). Samuti võib see viidata, et venelased tunnevad ennast sisserrändajate kultuuri suhtes turvalisemalt kui eestlased.

Enamik inimesi (78%) pooldab väidet, et teistsuguse rahvus- ja kultuuritaustaga uued sisserrändajad, kes soovivad oma kultuurilist päritolu säilitada, ei tohiks sellega teisi segada. Üldistades võib väita, et kultuurilist turvalisust tajutakse ühiskonnas murekohana. Küllaltki suur osa inimesi mureseb oma kultuurilise identiteedi kadumise pärast ning valitseb seisukoht, et sisserrändajad peavad eelkõige kohanema siinsete oludega ja püüdma rohkem ühiskonda sulanduda. Kuigi mõnes küsimuses eestlaste ja venelaste vastused erinevad, on üldine vastuste struktuur sarnane ning järsult vastanduvaid seisukohti pole.

Statistiliselt olulist erinevust vastaja keele alusel ei tuvastatud. Eestlaste seas tundsid end kultuuriliselt vähem turvalisena suurema sissetulekuga inimesed. Märkimisväärsed olid ka piirkondlikud erinevused: vähem turvalisena tundsid end Tartu- ja Jõgevamaa, Lõuna-Eesti ning Harju-, Rapla- ja Järvamaa vastajad. Vanemad inimesed tundsid end kultuuriliselt ebaturvalisemana, kõrg- ja keskeriharidusega inimesed aga kultuuriliselt turvalisemana. Venekeelsete vastajate seas olulisi seoseid vaadeldud sotsiaaldemograafiliste tunnustega ei olnud.

Üldine turvalisus

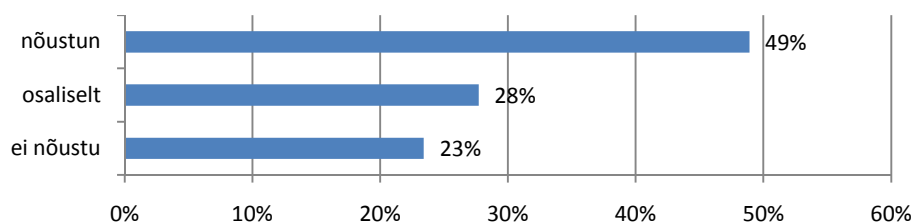
Siin vaadeldakse küsimusi, mis iseloomustavad seda, kui turvaliselt Eesti elanikud ennast tunnevad ning kuidas tajutakse sisserrände mõju kuritegevusele ja sotsiaalsele rahulolule. Mida suurem on näitaja väärtus, seda turvalisemalt ennast tuntakse.

Joonis 12. Vastused väitele „Võimalus sattuda röövimise, vägivalla või isegi mõrva ohvriks tõuseb pidevalt“ rahvuse ja haridustaseme kaupa

42% kõigist vastanutest arvab, et oht kuritegevuse ohvriks langeda kasvab pidevalt. Keskeriharidusega eestlaste hulgas oli see näitaja 63%, sama haridustasemega venekeelsete vastajate seas aga 28%. Mitmel puhul osutusid keskeriharidusega eestlaste arvamused märkimisväärselt erinevaks sama haridusega venelaste ning ka muu haridustasemega eestlaste omast. Üldistades võib öelda, et venelased tajuvad ohtu sattuda kuritegevuse ohvriks väiksemana kui eestlased. Kuigi peagu pooled eestlased tajusid kuritegevuse taseme kasvu, näitavad statistilised andmed, et alates 2003. aastast on kuritegevus stabiilselt vähenenud (väike kasv oli 2008. a²). Nii eestlaste kui venelaste hulgas tajuvad kõrgemat kuritegevuse taset alg- ja keskeriharidusega inimesed ning kõige väiksemat kõrgharidusega inimesed.

² Võrreldes 2007. a oli statistikaameti andmeil kasv 1,2%.

Joonis 13. Vastused väitele „Võimalused elada turvalist ja muretut elu on Eestis paremad kui iial varem“

Elanikkonna uuringus vastasid peagu pooled vastajad, et elu on praegu parem kui kunagi varem. Tegu on majanduskriisielsete andmetega, mistõttu peab neid tõlgendades olema ettevaatlik. Tõenäoliselt tajuvad inimesed nüüd suuremat majanduslikku ebakindlust, mis tuleneb eelkõige ikka veel suurest tööpuudusest ja inflatsioonist. Majanduslikud muutused avaldavad kaudset mõju ka teistele ühiskonnaelu valdkondadele (sh turvalisusele). Kuritegevuse majanduslik käsitlus põhineb G. Beckeri (1968) analüüsil, et kurjategija võrdleb enne kuriteo toimepanekut sellega kaasnevaid kulusid ja tulusid ning valib endale kasulikuma variandi. Tööpuuduse suurenedes kuritegevusest saadav suhteline tulu suureneb ning see võib viia kuritegevuse kasvuni (Becker 1968).

Suhtumises üldisesse turvalisusse ei ilmnenud olulisi erinevusi vastaja keele alusel. Märkimisväärseid erinevusi võis täheldada hariduse alusel: kõrg- ja keskkaridusega inimesed hindasid üldist turvalisust paremaks ning suhtusid tulevikku optimistlikumalt. Eestlastest tundsid end vähem turvaliselt vanemad inimesed ning Harju-, Rapla- ja Järvamaa elanikud. Venekeelsetest vastajatest tundsid mehed võrreldes naistega end märksa vähem turvalisena. Muust rahvusest inimesed tundsid end turvalisemalt kui venelased. Ka suurema sissetulekuga inimesed tundsid end turvalisemalt.

Kokkuvõttes võib öelda, et uuringu tulemused kinnitavad J. Berry akulturatsiooniteooria mitmekultuurilisuse hüpoteesi. Eestlased on vähem sallivad ja tunnevad ennast kultuuriliselt pigem ebaturvaliselt (kultuurilise turvalisuse koondmuutujas siiski statistiliselt olulist erinevust keele alusel ei tuvastatud). Tõrjuv suhtumine sisserändajatesse ja kultuurilistesse erinevustesse põhineb ebakindlusel: eestlased tunnevad end üleilmastuvas maailmas ja võimalike sisserändajate kontekstis ebakindlamalt, Eestis elavad venelased aga majanduslikult ebakindlalt.

Tabel 2. Koondtunnuste seos sotsiaaldemograafiliste tunnustega kõigi vastajate hulgas³

	Koondtunnuse keskmine väärtus		Keel	Haridus	Vanus	Sissetulek	Piiirkond	Asula tüüp
	eesti	vene						
Kultuuriline mitmekesisus	3,705	4,113	**				**	
Kultuuriline turvalisus ⁴	3,008	2,853		**	**	***	***	*
Diskrimineerimine ⁵	2,132	1,597	***	***	***	*	***	*
Üldine turvalisus	3,032	3,080		***	***		**	
Ebavõrdsus ⁶	2,685	3,711	***		***	**	*	
Sisseränne ⁷	3,831	3,628	*	**	***			

n = 508; *** olulisuse nivoo 0,01; ** olulisuse nivoo 0,05; * olulisuse nivoo 0,1

³ Lisaks vaadeldi ka vastaja öeldud rahvuse, kodakondsuse ja soo mõju, kuid kuna need tunnused ei osutunud koguvalimi puhul ühegi koondtunnuse korral oluliseks, siis on need antud tabelist välja jäetud.

⁴ Mida suurem on muutuja väärtus, seda ebaturvalisemalt ennast tuntakse.

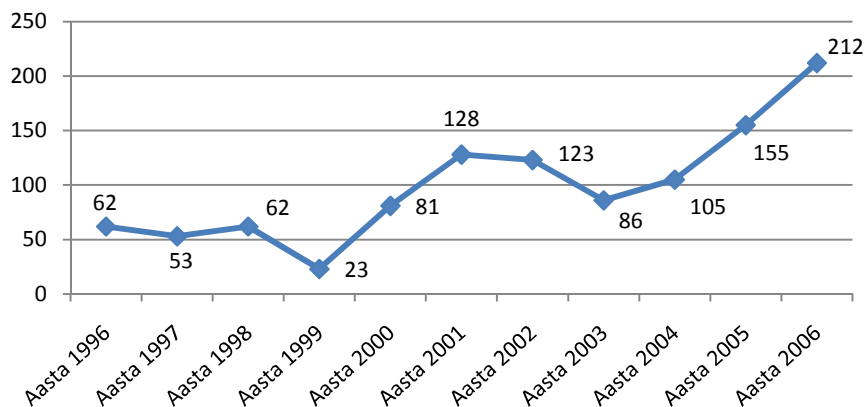
⁵ Mida suurem on muutuja väärtus, seda rohkem ollakse diskrimineerimisega nõus.

⁶ Mida suurem on muutuja väärtus, seda rohkem tajutakse ebavõrdsust.

⁷ Mida suurem on muutuja väärtus, seda ohtlikumaks sisserännet peetakse.

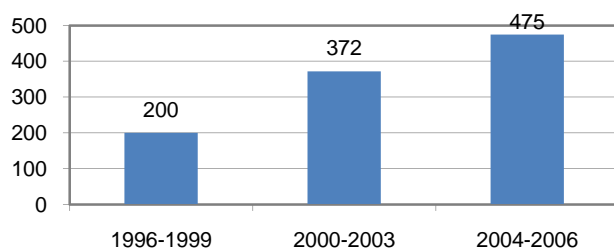
Muutused rassiteemade käsitlemises ajakirjanduses

Alapeatükis antakse ülevaade Postimehes, Õhtulehes ja Eesti Ekspressis ilmunud rassiteemaliste artiklite hulgast ja dünaamikast aastatel 1996–2006⁸. Trükimeedia analüüs võimaldab tagantjärele hinnata, millised muutused toimusid rassiteemade kajastamises sel perioodil, ning aitab konstrueerida üldistava pildi rassiteema arengust Eesti meedias.

Joonis 14. Rassiteemaliste artiklite arv ajalehtedes Postimees, Õhtuleht ja Eesti Ekspress aastatel 1996–2006

Rassi- ja rassismiteemaliste artiklite arv on perioodil 1996–2006 pidevalt kasvanud: kui 1996. aastal leiti 62 sellist teksti, siis kümme aastat hiljem 212 teksti. Kiirem kasv algas 2004. aastal, mida võib seostada Eesti liitumisega Euroopa Liiduga. Liitumine tõi päevakorda Euroopa lõimumise ja selle mõju Eestile, sealhulgas muutusid päevakajalisemaks ka rassi ja rassivimma teema. Mõningane vähenemine rassiteemade käsitlemises toimus 2003. aastal, kui artiklite arv vähenes 123-lt 86-le. Aastail 1996–1999 ilmus 19% kõigist analüüsitud tekstidest, 2000.–2003. aastal 35% ja 2004.–2006. aastal 45% (vt joonis 15).

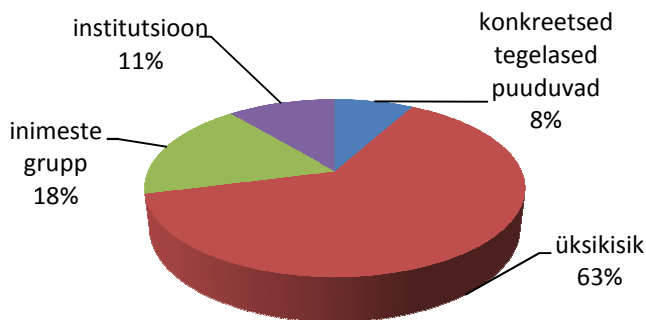

Joonis 15. Rassiteemat käsitlevate artiklite arv perioodide kaupa

Internetiuuringu andmeil, kus muu hulgas analüüsiti võõravimmaste kommentaaride arvu muutumist perioodil 2000–2007, ei ole võõravimm ühiskonnas kasvutrendi näidanud. Seetõttu võib järeldada, et kuigi rassismiteemade mediarepresentatsioon on suurenenud, pole rahva hulgas ühtlast rassi- ja võõravimma arengutendentsi. Võrgukommentaaride analüüs näitas, et võõravimmaste kommentaaride arv kasvab pärast konfliktseid sündmusi (nt aprillirahutused, Maailmakaubanduskeskuse terroriakt), kuid mõne aja pärast langeb jälle varasemale tasemele.

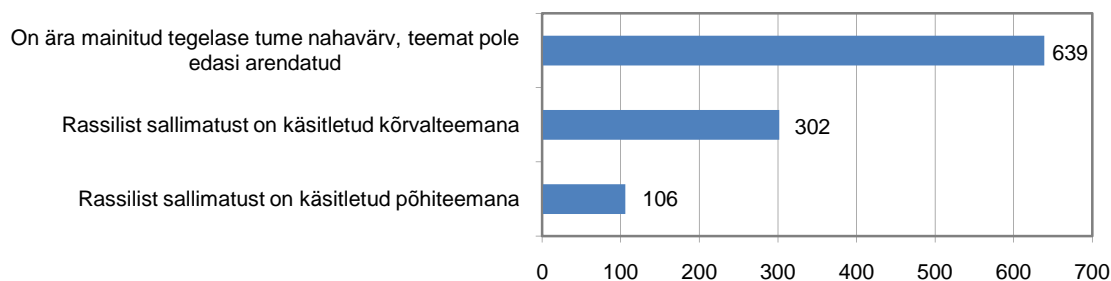
Autori järgi eristati trükimeedia uuringus kolme tüüpi artikleid: ajakirjanike, muu eriala esindajate ja lugejate tekstid. Ootuspäraselt on enamiku uuritud tekste kirjutanud ajakirjanikud (931 ehk 89%), järgnevad muu eriala esindajad (95 teksti ehk 9%) ja kõige vähem on uuritud artikleid kirjutanud väljaannete lugejad (21 teksti ehk 2%). Et analüüsida rassiteemaliste artiklite tegelasi formaliseeritult, jagati tegelased nelja alakategooriasse: üksikisik, institutsioon, inimrühm, konkreetsed tegelased puuduvad.

⁸ Perioodil 1999–1999 võib tekstide arv olla suurem (tõenäosuslik viga +10 kuni 30 teksti)

Joonis 16. Rassiteemat käsitlevate artiklite tegelased

Valdavalt on rassi- ja rassismiteemalistes lugudes tegelaseks/allikaks üksikisik (63%). Seega esitatakse rassiprobleemistikku eelkõige isikute suhete kaudu, rühmade ja institutsioonide tegevust on esile toodud harvem. Tulemus pole üllatav, arvestades teemade nn raamistamise (*framing*) praktikat – esitada sündmust või protsessi konkreetse üksikisiku silme läbi.

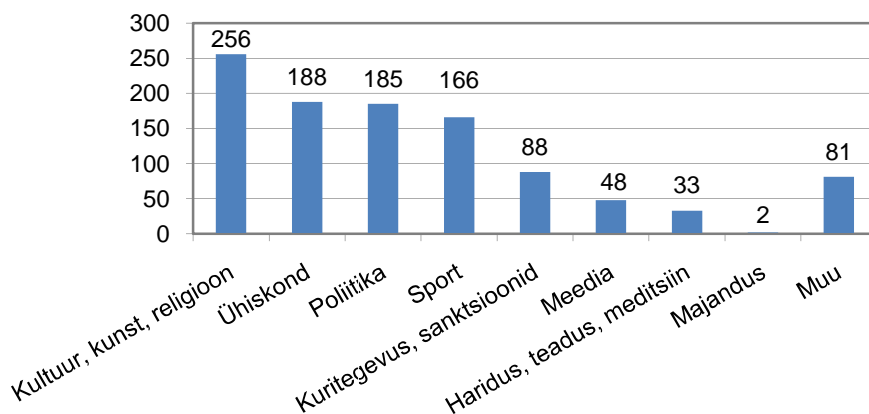

Joonis 17. Rassi või rassismi põhi- ja kõrvalteemana ning mainimisi käsitletud artiklite arv

Rassilist sallimatust käsitles põhiteemana vaid 10% analüüsitud tekstidest. Kõrvalteemana käsitles rassismi 29% tekstidest. Kõige rohkem – 61% – oli tekste, kus mainiti ära tegelase tume nahavärv, kuid seda ei arendatud mingil moel edasi. Seega võib öelda, et tegelase (eristuv) rass on Eesti trükiajakirjanduses ilmselt küllalt oluline taustatunnus, mida peetakse vajalikuks ära märkida. Tinglikult võib öelda, et (tegelaste) verbaalse iseloomustuse kaudu konstrueeritakse maailma n-ö rassiliselt kirevana.

Analüüsides rassismi esinemist põhi- ja kõrvalteemana kümne aasta teljel, võib öelda, et rassismi hakati nii põhi- kui kõrvalteemana sagedamini käsitlema alates 2000. aastast. Kui perioodil 1996–1999 käsitles rassismi põhiteemana 6% ja kõrvalteemana 22% lugudest, siis aastail 2004–2006 käsitles seda põhiteemana 12% ja kõrvalteemana 32% lugudest.

Trükimeedia uuringus rühmitati rassiga seotud artiklid ka temavaldkondade järgi. Selle eesmärk on välja selgitada, millistes valdkondades käsitletakse rassiteemat kõige sagedamini.

Joonis 18. Eri temavaldkondi puudutavate artiklite arv

Ülekaalukalt enim oli tekste, mis käsitlesid rassi ja rassilist sallimatust kultuurivaldkonnas: artiklid religioonist, muusikast, teatrist, kujutavast kunstist ja tantsust. Ligi pooled neist olid arvustused ja tutvustused, mis mainisid ära kirjanike, lauljate jt loomeinimeste nahavärvi või teoses käsitletava rassismiprobleemistiku. Kuid rassi ja rassilise sallivuse (sallimatuse) representeerimine kultuuris esines küllaltki sagedasti ka kõrval- ja põhiteemana.

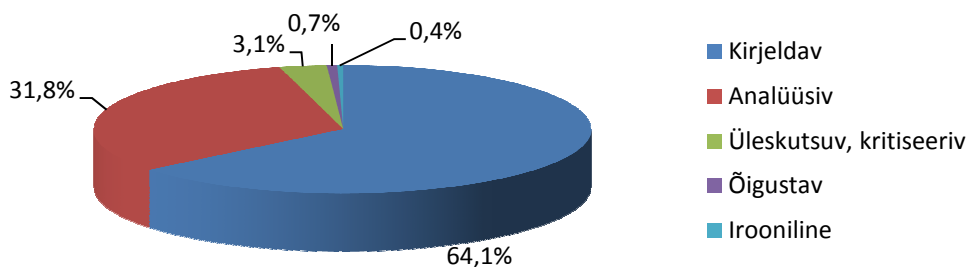
Ühiskonna alla koondati tekstid, mis käsitlesid rassismi eri maades (Eesti, Venemaa, Soome jm) üldiselt. Sellised tekstid moodustasid suuruselt teise rühma.

Ootuspäraselt käsitles suur osa tekste poliitikat. Käsitleti rassismi poliitikute väljajätkemistes, rassismi sanktsioneerimist rahvusvahelisel tasandil, rassismiargumenti riikide suhetes (nt Venemaa süüdistused Eesti väidetavalt fašismi soosiva poliitika pärast), rahvusvaheliste organisatsioonide analüüsi rassi- ja võõravimma alal ning vastavaid soovitusi Eestile. Üsna sageli käsitleti rassismi ka spordis (eriti jalgpallis) ja spordiorganisatsioonide asjakohast õiguskorraldust (peamiselt rahvusvahelised spordiuudised).

Kuritegevuse ja sanktsioonide alla koondati artiklid, mis kajastasid füüsilisi rünnakuid tumedanahaliste vastu, seaduste ja moraalinormide rikkumisi ning sanktsioone või nende rakendamise seotud probleeme (nt ei pea Eesti politsei rassistlike kuritegude üle arvet). Välisuudiste tüüpilised teemad olid ründed mustanahaliste inimeste vastu, rahvusvaheliste organisatsioonide mure rassistlike vihkamiskuritegude pärast, rassismiilmingud jõustruktuurides (politseis, sõjaväes). Eestiga seotud tekstides olid teemadeks *skinhead*'ide rünnakud mustanahaliste tudengite jt linnakülaliste vastu, rahvusvaheliste organisatsioonide (nt FBI) ja Eesti ametiisikute (siseminister, justiitsminister, politsei) avaldused rassismi sanktsioneerimise võimaluste kohta Eestis. Selliseid tekste on kümne aasta jooksul ilmunud 88. Võib öelda, et vägivald ja sanktsioonid on rassismiteema representatsioonil keskmiselt olulised.

Hariduse ja majanduse valdkonnas ilmunud rassiteemaliste lugude arv oli üsna marginaalne. See on mõnevõrra üllatav, arvestades, et rassiline diskrimineerimine ja eri rasside pingelised suhted töö- ja haridusturul on rahvusvahelisel tasandil üks enim uuritud ja -diskuteeritud teema. Arvestades võõrtööjõu sissetoomise perspektiivi Eestis võib öelda, et meediakajastuse järgi otsustades puudub teema avalikuks aruteluks kogemus.

Analüüsidest teemavaldkondade representatsiooni ajateljel, võib esile tuua, et alates 2000. aastast on rassismi ja nahavärvi hakatud käsitlema rohkem ühiskonna kui terviku vaatepunktist. Suhteliselt on vähenenud aga spordi, kultuuri ja religiooni valdkonna artiklite osa (kuid mitte artiklite absoluutarv). Mida aeg edasi, seda enam kirjutatakse rassistlikest kuritegudest ja nende sanktsioneerimisega seotud probleemidest. Rassismile kui võimalikule kuriteoajendile ning vajadusele seda sanktsioneerida viitavad artiklites rahvusvahelised organisatsioonid, politsei, valitsusasutused, aga ka rünnakute ohvrid. Üldiselt püüavad rassilisest sallimatusest kirjutavad autorid oma suhtumist probleemi mitte selgelt väljendada ja kasutavad kirjeldavat stiili (vt joonis 19). Trükiajakirjandus püüab eeskätt püsida teavitavas rollis, hoiakuid kujundav roll avaldub peamiselt info ja allikate valikus.

Joonis 19. Artiklite jaotumine rassiteema käsitusviisi järgi

Joonisel 19 on näha, et valdav on rassiteemade kirjeldav käsitusviis (658 teksti, uudised). Samuti ei avalda enamik analüüsivate lugude autoreid selgelt oma suhtumist rassiküsimusse.

Rassismi eitavalt suhtuvad autorid on kasutanud mitut väljenduslaadi: iga kolmas lugu on kirjeldavas laadis, sama palju on analüüsivaid lugusid. Kuuendik lugudest on (sallivusele) kutsuvas ja rassivimma kritiseerivas võtmes. Mõned lood on kirjutatud irooniliselt.

Kirev on ka (rassismisüüdistuste) kriitika käsitluslaad: ligi pooled lood on õigustavas laadis, kuid mitu lugu ka kirjeldavas, analüüsivas ja iroonilises laadis. Seega võib öelda, et kirjeldav ja analüüsiv käsitluslaad on n-õ isikupäratumad, autor väljendab oma arvamust pigem info valiku kaudu.

Kõigil perioodidel esineb kõige rohkem kirjeldavaid artikleid. Aja jooksul on suurenenud aga üleskutsuvate ja kritiseerivate artiklite hulk, vähenenud on analüüsiv käsitlusviis. Eestiga seotud teemades kasutavad autorid sagedamini analüütilist või üleskutsuvat-kritiseerivat käsitluslaadi, välismaal toimuvast kirjutades jäädakse sagedamini kirjeldavale tasandile.

Suhtumine rahvusküsimustesse sotsiaaldemograafiliste tunnuste järgi

Vanus

Elanikkonna uuringu vanuseline struktuur oli järgmine: kuni 25aastased 20,08%, 25–44aastased 33,27%, 45–64aastased 34,06%, üle 65aastased 12,6%. Käesoleva peatüki eesmärk on anda ülevaade küsimustest ja aspektides, mille puhul tuvastati statistiliselt oluline erinevus sõltuvalt vastaja vanusest.

Nagu eespool mainitud, on terve rida uuringuid järeldanud noorte inimeste suuremat sallivust teiste sotsiaalsete rühmade vastu. Siinse elanikkonna uuringu põhjal ei saa teha nii üldistavat järeldust noorte ja vanemate inimeste suhtumise kohta rahvusküsimusse. Mõnes küsimuses suhtuvad vähemustesse sallivamalt vanemad inimesed, teises küsimuses aga noored. Oli ka küsimusi, kus noorim ja vanim vanuserühm sarnanesid, eristudes suuresti keskmistest vanuserühmadest – see võib tähendada, et tõenäoliselt tööl käivad inimesed suhtuvad teatud rahvusküsimustesse teisiti kui mittetöötavad inimesed.

Vanemad inimesed on sallivamad kultuuride mitmekesisuse teemal ühiskonnas üldiselt. Vähem sallivad on nad sisserändajatesse ja võrdsuse küsimustes. Selle vastuolu põhjust on keeruline hinnata, kuid üks tõlgendus on see, et isiklikes ja igapäevaelu küsimustes muutub suhtumine vanuse kasvades vähem sallivaks. Rohkem kui noored arvavad eakamad, et Eestis on ruumi paljudele keeltele ja kultuuridele, ja see on ühesugune nii eestlastel kui venelastel ($p \leq 0,01$). Vanemad eestlased pooldavad noortest rohkem ($p \leq 0,05$) väidet, et sisserändajad ei peaks loobuma oma kultuurist, et Eestis paremini kohaneda. Venekeelsete äärmised ja keskmised vanuserühmad eristusid selle väite juures märkimisväärselt: 25–64aastased nõustuvad väitega rohkem kui noored ja vanad. Vanemad venekeelsed leiavad, et on hea, kui ühes riigis elab koos eri rahvustest ja rassidest inimesi, ning et äsja sisse rännanud peaksid saama Eesti tuleviku asjus sama palju kaasa rääkida kui siin sündinud ja kasvanud inimesed (mõlema väite puhul venekeelsete vastuste $p \leq 0,01$).

Vanemad inimesed sallivad ebavõrdsust ja diskrimineerimist rohkem kui noored. Nad pooldavad enam väidet, et Eestisse elama asuvad inimesed peaksid teiste Eesti elanikega sarnanemise nimel oma käitumist muutma ($p \leq 0,01$), see on ühesugune nii eestlaste kui venelaste hulgas. Eestlaste hulgas arvavad vanemad inimesed märksa sagedamini, et enamik uusi sisserändajaid tuleks riigist välja saata ($p \leq 0,05$).

Noored pooldavad sisserändajate võrdsust rohkem kui vanemad. Näiteks tunnistavad eestlaste hulgas noored sagedamini, et võrdsusetus on Eestis murekoht ($p \leq 0,01$), samuti usutakse, et valitsus peaks tegema rohkem, vähendamaks siin elavate vähemuste ebavõrdset kohtlemist ($p \leq 0,05$). Nii eesti- kui venekeelsete vastajate seas ilmnes oluline erinevus vanuse järgi vastuses väitele „Mõned vähemused kannatavad Eestis ebavõrdse kohtlemise all oma rassi, rahvuse, religiooni või kultuuri tõttu”: noored osutasid sallivamaks ($p \leq 0,01$).

Vanemad inimesed tajuvad sisserändeohete tugevamalt, suured erinevused ilmnud just eestlastel. Vanemad arvavad sagedamini, et sisseränne on eesti kultuurile ohtlik, et sisserände tulemusena kaotavad eestlased oma identiteedi ning et sisserändajad suurendavad Eestis kuritegevust ja sotsiaalset rahulolematust ($p \leq 0,01$ kõigi väidete puhul).

Huvitav erinevus ilmnud väite juures „Mind on koheldud ebavõrdset minu rahvusliku päritolu tõttu”. Kui eestlaste seas kogevad diskrimineerimist rohkem noored, siis venekeelsetest rohkem 25–64aastased kui alla 25- ja üle 65aastased. See on kooskõlas eespool esitatud tulemustega, et venelased puutuvad diskrimineerimisega kokku töö alal.

Haridustase

Küsitlitud jagunesid hariduse järgi nii: algharidus 2,56%, põhiharidus 18,31%, keskharidus 28,15%, keskeriharidus 31,1% ja kõrgharidus 19,88%. Eestlaste seas on kõrgharidusega inimesed kõigis vaadeldud küsimustes sallivamad, venekeelses elanikkonnas seda tendentsi välja tuua ei saa: üllatavalt ilmneb, et kõrgharidusega venekeelsed on mitmes küsimuses vähem sallivad kui kutse- ja keskeriharidusega venekeelsed elanikud.

Keskeri- ja põhiharidusega inimesed tajuvad kõrgharidusega elanikest rohkem, et Eestis kasvab pidevalt oht sattuda vägivalda ohvriks ($p \leq 0,01$), seos oli oluline ainult eestlaste seas. Madalama haridustasemega vastajad nõustuvad rohkem ka väitega, et Eestile on parim, kui kõik, nii eestlased kui ka sisserännanud, unustaksid oma rahvusliku ja kultuurilise päritolu nii kiiresti kui võimalik ($p \leq 0,01$).

Tugev erinevus haridustaseme järgi ilmneb väite juures „Teatud tüüpi töökohad peaksid olema tagatud ainult eestlastele ja teatud töökohad ainult sisserännanutele”. Eestlaste hulgas on kõrgema haridustasemega inimesed sallivamad, venekeelsete hulgas on sallivamad kesk- ja keskeriharidusega ning vähem sallivad kõrg- ja algharidusega inimesed.

Madala haridusega eestlased pooldavad teistest rohkem väiteid, et eri rassid/rahvusest inimesed ei tohiks abielluda ning et sisseränne suurendab kuritegevust ($p \leq 0,05$). Madalama haridusega inimesed tunnevad end koos eri rahvustest inimestega vähem turvaliselt ($p \leq 0,01$).

Eestlaste hulgas on sallivamad kõrg- ja keskharidusega elanikud. Venekeelsete vastajate seas osutusid kõrgharidusega inimesed kohati vähem sallivaks.

Sissetulek ja piirkond

Elanikkonna uuringu vastajate sissetulekute struktuur oli järgmine: kuni 3000 krooni 20,54%, 3001–5000 krooni 43,76%, 5001–9000 krooni 25,96%, üle 9000 krooni 18,74%.

Suurema sissetulekuga elanikud pooldavad rohkem väiteid, et inimesed kurdavad ülearu oma kehva majandusseisu üle ning et võimalused elada turvalist ja muretu elu on Eestis paremad kui iial varem, venekeelsete vastajate hulgas neil väidetest olulist seost sissetulekuga ei tuvastatud. Võrreldes kõige suurema sissetuleku rühmaga pooldavad vähem teenivad inimesed rohkem väidet, et sisserännanud peaksid julgustama oma lapsi päritoluma kultuuri ja traditsioone alal hoidma, sama seos ilmnud nii eesti- kui ka venekeelsete hulgas.

Eestlased, kelle sissetulek on üle 9000 krooni, ei nõustu väitega, et Eesti ühiskond on praegu vähem rahvuslikult meelestatud kui varem ($p \leq 0,01$). Kokkuvõttes võib öelda, et sissetulek ei ole Eestis oluline tegur, mis iseloomustaks suhtumist rahvusküsimustesse.

Piirkondade järgi eristuvad Tallinn ja Virumaa. Vähemuste suurema osakaalu tõttu ollakse seal sisserändajate vastu üldiselt sallivamad. Vastustes väitele „Äsja sisserännanud peaksid saama Eesti tuleviku asjus sama palju kaasa rääkida kui inimesed, kes on siin sündinud ja kasvanud” eristusid eestlaste seas Tartu- ja Jõgevamaa ning Tallinn, kus oli märkimisväärselt rohkem neid, kes väitega ei nõustunud ($p \leq 0,01$). Kokkupuuteid ebavõrdse kohtlemisega rahvusliku päritolu tõttu on kõige enam Virumaal ja kõige vähem Tallinnas, seos on oluline nii eesti- kui venekeelsete vastajate seas ($p \leq 0,01$).

Identiteedi seos suhtumisega rahvusküsimustesse

Elanikkonna uuringus paluti vastajatel märkida, kui tugevalt nad samastavad ennast eri inimrühmadega.

Tabel 3. Eesti- ja venekeelsete vastajate identiteedihoiakud

Kui tugevalt Te end nendega samastate?	Väga tugevalt	Keskmiselt	Väga nõrgalt
Eestikeelsed vastajad			
Eestlased	89,59%	10,10%	0,31%
Kõik inimesed, kes elavad Eestis	39,36%	51,51%	9,13%
Eurooplased	30,15%	44,87%	24,98%
Venekeelsed vastajad			
Eestlased	16,95%	44,03%	39,01%
Eesti venelased	49,35%	39,34%	11,32%
Vähemusrahvused	24,88%	35,66%	39,46%
Venelased	66,81%	27,47%	5,73%
Kõik inimesed, kes elavad Eestis	55,89%	40,74%	3,37%
Eurooplased	31,04%	36,46%	32,50%

Oodatult samastuvad eestlaste seas eurooplastega tugevamini nooremad, suurema sissetulekuga, kõrgharidusega ja suurte linnade elanikud. Piirkonniti samastuvad eurooplastega tugevamalt Tallinna ning Tartu- ja Jõgevamaa elanikud. Kõigi Eestis elavate inimestega samastasid end rohkem mehed (tugevalt 45%) kui naised (34,2%).

Venekeelsete vastajate hulgas tingis eestlastega samastamisel olulise erinevuse vastaja sugu: eestlastega samastas end tugevalt 30,2% meestest ning vaid 4% naistest. Vanemad inimesed samastasid end samuti tugevamalt: üle 65aastaste seas samastas end eestlastega tugevalt 38,9%, kuid alla 45aastaste seas vaid 6,5%. Olulisi erinevusi oli veel sissetuleku järgi (madalama sissetulekuga inimesed samastasid eestlastega tugevamalt) ja piirkonniti (kõige vähem samastasid end eestlastega Virumaa elanikud).

Eestis elava vähemusrahvusena samastasid tugevamalt venekeelsed mehed kui naised (vastavalt 33% ja 17%) ning üllatav oli see, et alla 25aastaste venekeelsete vastajate seas oli tugevalt vähemusrahvusega samastajaid 3,5% (vanemates vanuserühmades 25–33%). Eesti venelastega samastavad end tugevamini Tallinna venekeelsed vastajad ning venelastega Ida-Virumaa venekeelsed vastajad.

End eurooplaseks pidavad inimesed

End eurooplaseks pidavad eestlased pooldavat väidet, et Eestis on ruumi paljudele keeltele ja kultuuridele, rohkem kui need, kelle samastumine eurooplastega on nõrgem. Nad tunnevad end ka kultuuriliselt turvalisemalt ning leiavad, et võimalus elada turvalist ja muretu elu on Eestis parem kui iial varem. Viimast arvavad ka end tugevalt eurooplaseks pidavad venelased, kes ühtlasi muretsevad vähem oma kultuurilise identiteedi kaotamise pärast.

Nii eesti- kui ka venekeelsed ennast eurooplaseks pidavad inimesed pooldavad kõigi Eesti elanike võrdseid võimalusi olenemata nende rassilisest või rahvuslikust päritolust rohkem kui inimesed, kes ei samasta end eurooplastega. End eurooplaseks pidavad venekeelsed pooldavad märksa rohkem väidet, et Eesti valitsus peaks tegema rohkem, et vähendada siin elavate eri rahvuste ja rasside ebavõrdset kohtlemist.

Üldistades võib väita, et end tugevamini eurooplastega samastavad inimesed on teiste kultuuride ja rahvuste vastu sallivamad. Nad tunnevad ennast kultuuriliselt turvaliselt ja suhtuvad üldse tulevikku positiivsemalt. Samuti pooldavad nad kõikide võrdseid võimalusi. Veel selgus, et nii eesti- kui ka venekeelsed end eurooplastega samastavad inimesed peavad II maailmasõja lõpu tähistamist Eestis tähtsaks.

End eestlaseks pidavad venekeelsed inimesed

Venekeelsete vastajate hulgas oli 16,95% neid, kes samastasid ennast tugevalt eestlastega. Nemad arvavad sagedamini, et Eestis on ruumi paljudele keeltele ja kultuuridele, ning tunnevad ennast siin kultuuriliselt turvalisena. Nad pooldavad mitmekultuurilist ühiskonda, suhtudes sisserändajatesse siiski mõningase ettevaatusega.

End eestlaseks pidavad venekeelsed elanikud on küll nõus väitega, et sisserännanute ebavõrdne kohtlemine on murekoht ning et mõned vähemused kannatavad Eestis oma rassi, rahvuse või religiooni tõttu ebavõrdse kohtlemise all. Samal ajal pooldatakse teistest rohkem ka seisukohta, et eri rassist inimesed ei tohiks abielluda ning et sisserändajad ja võõrtöölised võtavad Eesti elanikelt töö ära.

Üldiselt tunnevad end eestlastega tugevalt samastavad venekeelsed elanikud ennast Eestis kultuuriliselt turvaliselt ning suhtuvad pooldavalt teistesse kultuuridesse. Samal ajal ilmneb mõningane vastuseis sisserändajatele, samuti tajutakse, et Eestis kasvab pidevalt oht sattuda vägivalda ohvriks.

End vähemusrahvuseks pidavad venekeelsed inimesed

Ennast tugevasti vähemusrahvustega samastanud inimesed moodustasid 24,88% venekeelsetest vastajatest. Võrreldes nendega, kes ennast vähemusrahvustega vähem samastasid, ilmnes selle rühma puhul, et märksa suurem osa inimesi on tajunud ebavõrdset kohtlemist rahvusliku päritolu tõttu.

End vähemusrahvuseks pidavad venekeelsed inimesed leiavad, et Eesti elanikud saavad kasu majandusliku aktiivsuse tõusust, mis kaasneb sisserändajate ja võõrtööliste tulekuga. Samal ajal on nende hulgas suurem hirm, et sisserändajad võtavad siinsetelt elanikelt töö ära. Mõnevõrra üllatavalt pooldavad end vähemusrahvuseks pidavad inimesed seisukohta, et kui töandjad soovivad tööle võtta vaid teatud rahvusrühmade esindajaid, siis on see nende enda asi.

Ennast vähemusrahvusena tundvad venekeelsed elanikud suhtuvad uutesse sisserändajatesse pigem skeptiliselt ning selles rühmas võib täheldada suuremat sallivust ebavõrdsuse ja diskrimineerimise vastu. Võib oletada, et vormiliselt siiski aktsepteeritakse või toetatakse mitmekultuurilist ühiskonda.

PEAMISED RASSIVIMMA SIHTMÄRGID

- Rohkem esineb sümboolset (varjatud) kui reaalset (nähtavat) rassismi, st avalikult väljendatakse usku, et erinevad sotsiaalsed rühmad on võrdsed, kuid siiski esinevad ebateadlikud eelarvamused ja varjatud diskrimineerimine.
- 16,9% Delfis kirjutatud kommentaaridest on rohkem või vähem võõravimmased.
- Peamised rassilise solvangu sihtmärgid internetis on venelased, ameeriklased ja juudid. Usu alusel langevad rünnaku alla kõige rohkem kristlased ja muslimid.
- Kõige vähem soovitakse koos töötada narkomaanide (81%), kuritegeliku taustaga inimeste (63,7%) ja HI-viiruse kandjatega (52,2%).
- 15,2% inimestest arvab, et sisserännet teistest riikidest Eestisse ei peaks piirama, 53,7% on nõus töötama koos sisserännanuteга olenemata nende rahvusest ja religioonist.
- Keskmisest ründavamaid kommentaare kirjutatakse Delfis venelaste, romade, soomlaste ja kristlaste kohta.
- Elanike arvates peaks kõige rohkem piirama Lähis-Ida muslimite ja võõrtööjõu sisserännet. Kõige vähem soovitakse Eestisse sisserändajaid Lähis-Ida islamiriikidest: 66,9% vastanutest leidis, et nende sisserännet peaks piirama. Ei soovitud ka sisserännet Aafrikast (53,9%) ja Aasiast (45,1%).
- Euroopa Nõukogu rassismi ja sallimatuse vastu võitlemise Euroopa komisjoni (ECRI) hinnangul on peamised rassi- ja võõravimma sihtmärgid Euroopa Liidus romad, mustanahalised, sisserändajad ja muslimid.

Rassilise sallimatuse ajendid

Keeruline on määratleda põhjuseid, mis mõjutavad otseselt rassilist sallimatust ja võõravimma. Võib oletada, et rassi- ja võõravimma ajendavad tegurid erinevad riigiti ja piirkonniti, nagu erinevad ka võõravimma sihtmärgid. Käesolevas alapeatükis esitatakse mõned tahud, mis alusuuringute andmeil võivad ajendada rassilist sallimatust ühiskonnas.

Kui kvantitatiivsed uuringud üritavad tavaliselt andmete põhjal välja selgitada sallivust mõjutavaid individuaalseid või kollektiivseid sotsiaaldemograafilisi tunnuseid riigis, siis mõnevõrra väiksemat tähelepanu pööratakse ühiskonnast tingitud tahkudele. Ühiskonna üldist sallivust küll püütakse iseloomustada ja hinnata, aga ühiskonna kui terviku väärtuste kujunemist ja seda mõjutavaid tegureid uuritakse pinnapealselt. Nyiri (2003) rõhutab, et Ida-Euroopa andmete põhjal pole rahvastikunäitajatel, sisserändajate osakaalul, elatustasemel ja haridusel ning rassistlikel vaadetel selget vastastikust seost; pigem on põhjus erapoolikus poliitilises ja avalikus suhtluses, mis põlistab käibivaid kinniskäsitusi ja kutsub võõravimma esile (Nyiri 2003).

Trükimeedia uuringus analüüsiti neid artikleid, kus rassismi käsitleti põhiteemana (106 artiklit). Muu hulgas püüti välja selgitada, kas nende artiklite põhjal saab kirjeldada rassivimma põhjuseid, lahendusi ja lahendajaid. Saab esile tuua üldised jooned, mis võõravimmased hoiakud sagedamini seostuvad. Eristati järgmisi põhjuste rühmi:

- ühiskonnas valitsev võõravimm;
- sisseränne, sellest tingitud hirmud ja etnotsentrism;
- isiku või rühma soov tõmmata endale tähelepanu, rumalus;

- haridus/haridussüsteem;
- ajaloopäränd (nt natsism), rassivimma pidev taastootmine;
- USA ja Eesti keelekonteksti erinevus.

Ühiskonnas valitseva võõravimma rühm hõlmas näiteks uuringutele, muudele allikatele või konkreetsetele diskrimineerimisjuhtumitele tuginevaid tekste, mis käsitlesid umbusku teistest rassidest ja kultuuridest pärit inimeste vastu. Näide teksti kohta, mis kirjeldab ühiskonnas valitsevat võõravimma:

Eelmisel nädalal vapustas Venemaad koguni kolme Aasiast pärit välismaalase tapmine. Äärmusrühmitustesse kuuluvate või neid toetavate noorte agressiooni väljendus on vaid jäämäe tipp. Vene ühiskonnas levinud meelsuse tõttu võib tumeda naha ja süsimustade juustega – veel hullem, kui ka musta habemega – mehe elu Moskvast kujuneda õudusunenäoks. Miilitsate lõputud pärimised, kahtlustavad pilgud ühissõidukites ja avalikud solvangud on saamas Kaukaasiast ja Kesk-Aasiast pärit immigrantide elu lahutamatuks osaks. Riigis, mis igal võimalikul puhul üritab Euroopa organisatsioonides tõstatada rahvusvahemuste probleemi Eestis ja Lätis, lokkab rahvuslik sallimatus kõige äärmuslikumaks vormis. Inimeste dokumentide ja registreerimisnõude täitmise kontroll terrorismivastase võitluse sildi all meenutab suuresti nende jagamist valgeteks ja mustadeks. (Igor Taro, „See on tavaline rassism”, Postimees, 23.10.2004)

Artiklid, mis käsitlevad **sisserändega** kaasnevatest hirmudest tingitud probleeme, olid eelkõige seotud riikidega, kuhu lähiminevikus on hakanud saabuma varasemast rohkem sisserändajaid. Nendes artiklites seostati rassismi sallimatust soodustava sisserändepoliitikaga. Tüüpiliseks näiteks sobivad siin Soome-teemalised tekstid, mis kajastasid sisserännanud somaallaste vastaseid kuritegusid ja tõrjumist.

Somaalia kodusõja jalust tulid pagulased Soome 1990. aastate alguses, praegugi moodustavad nad selgelt kõige suurema mustanahaliste välismaalaste rühma. /---/ Kõige rohkem diskrimineeritakse välismaalastest somaallasi ja araablasi, kõige vähem aga eestlasi. (Tarmo Virki, „Soomlased vihkavad sisserändajaid”, Postimees, 26.03.2002)

Osa artikleid käsitles rassivimma kui **ajaloopärändit** ja rassismi taastootmist ajaloo-sündmuste tõlgendamise kaudu. Siia kuulusid tekstid, kus vaadeldi probleeme minevikuperspektiivis, tuues näiteid fašismiajastust või veel varasemast ajaloost.

Lääne-Euroopas hakkasid antisemitismi ilmingud tugevnema pärast läinud aasta 11. septembri terrorirünnakuid USA-s /---/. Sellisele järeldusele jõudis oma aastaaruandes Euroopa Rassismi ja Ksenofoobia Ilmingute Jälgimise Keskus EUMC. /---/ Antisemitism seevastu on selles Euroopa osas kommunismi kokkuvarisemisest saadik pidevalt tugevnenud. (Maire Raidma, „Euroopa muutumas rassistikumaks”, Postimees, 18.12.2002)

Oli ka mõni tekst, kus rassilise sallimatuse või solvangute põhjuseks on arvatud olevat **inimese või rühma soov endale tähelepanu tõmmata**, soov oma väljaitlemistega kuidagi eristuda ja silma hakata. Sageli nimetatakse neis tekstides sallimatuse väljendajaid lihtsalt rumalateks, ebakultuurseteks jm.

Paaris artiklis peeti rassismi ajendiks seda, et **Eesti haridussüsteem ei kasvata sallivust**. Nii arvab näiteks Tartus *skinhead*ide rünnaku ohvriks langenud Sri Lanka tudeng.

Paaris artiklis toodi välja sallivuse ja hariduse/haridussüsteemi seos. Näiteks juhtumi puhul, kus *skinhead*id ründasid Tartus Sri Lanka tudengit, ütleb kannatanu kommentaariks:

Srilankalase meelest on rassism hariduse küsimus. „Kui eestlaste haridustase tõuseb, ei muutu rassism eriti suureks probleemiks,” on Peter optimistlik. (Mari Sarv, Henrik Roonemaa, „Välitudengid rassistide peksupoisteks”, Postimees, 27.04.1998)

Eraldi kategooriana võib märkida artikleid, kus analüüsiti **Ameerika ja Eesti keelekonteksti erinevusi** sõna *neeger* kasutamisel. Neis artiklites arutleti peamiselt selle üle, kas *neeger* on rassistlik solvang või mitte.

Eesti üldsuses on „neegriküsimuses” adutav veelae. Lääne moodsa kultuuriga sina peal olevad noored on veendunud, et rahvusteema on üldse anakronism, et „neeger” on söimusõna /---/. Eesti Entsüklopeedia 1992 ilmunud 6. köide sisaldab mõistet „neeger”, mis kordab põhiliselt 1973. aasta ENE definitsiooni ja on esitatud kui täiesti neutraalne. Teatavasti andis ka alles mõne aasta tagune keeleline ekspertiis eesti sõnale „neeger” hinnanguks korrektne ja neutraalne. (Barbi Pilvre, „Neegriküsimus”, Eesti Ekspress, 01.11.2006)

Igas teises rassismi põhiteemana käsitlevas loos pole autor rassilise sallimatuse põhjust välja pakkunud. Trükimeedia käsitleb rassismi sageli kui etteantut, mille kujunemise ja põhjuslikkuse üle ei arutleta. Sagedasti esile toodud põhjused on üldine võõravimm ühiskonnas ja konkreetselt sisseränne selle põhjustajana. Väga kõrvalisena nähakse ideoloogia ja haridussüsteemi rolli rassismi taastootmisel või vastupidi, selle vältimisel. Harva on autorid rassistlike väljaastumiste põhjusena näinud inimese (rühma) soovi saada sel moel tähelepanu.

Internetiuuringus leiti, et on küll olemas sagedasemad rassi- ja võõravimma sihtmärgid, ent ainuvalitsevat kinniskäsitust ei saa esile tõsta. Teatud vaenuobjektide eelistamine tuleneb muudest põhjustest kui kommentaatorite stereotüübitundmine: nende rühmade mõjukusest, inimest huvist nendega seotud teemade vastu (tööjõupuudus, sisseränne, rahvusvaheline julgeolek) jm. Ka varasemates uuringutes on näidatud, et kuigi võõravimmal on kindlaks kujunenud sihtmärk, on eri ühiskonnarühmade kinniskäsituste loetelu tihti väga sarnane (nt halb mõju elukeskkonnale, kuritegelikkus jms) (Lokshina 2002).

Võrgukommentaaries enim kasutatud kinniskäsitused on kultuuritu, alkohoolik, pere-mehetsev, halbade elukommetega (peamiselt venelase kohta), sallimatu, silmakirjalik (religiooniga seoses), manipuleeriv (juutide kohta), laisk (peamiselt mustanahalise kohta).

Peamised rassi- ja võõravimma sihtmärgid

Elanikkonna uuringus esitati inimestele küsimus, millise taustaga inimestega nad ei soovi ühes kollektiivis töötada. Vastus sellele näitab, milliste sotsiaalsete rühmadega tahetakse kõige vähem kokku puutuda. 10,8% vastas, et selliseid ei ole, eestlaste hulgas oli see näitaja 13,7% ja venelaste seas 4%. Kõige vähem soovetakse koos töötada narkomaanide (81%), kriminaalse taustaga inimeste (63,7%) ja HI-viiruse kandjatega (52,2%). Venekeelsed vastajad olid tõrjuvamad kui eestlased. Teisest rahvusest inimesega ei sooviks koos töötada 2,8% inimestest, mis viitab sellele, et rassiline diskrimineerimine on vähem levinud kui diskrimineerimine muude tegurite tõttu (nt „tume” minevik, tervislik seisund).

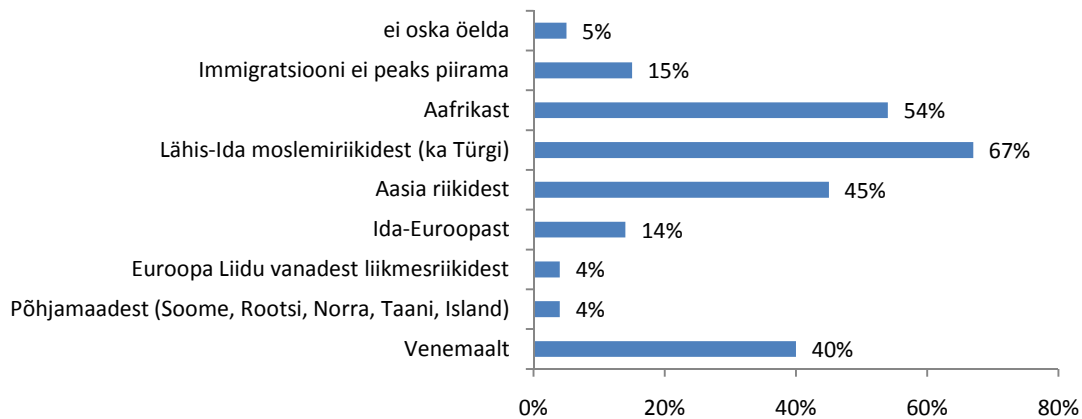
Rassist või rahvusest tuleneva vihakõne sihtmärk on eestikeelsetes kommentaarides kõige sagedamini venelane. Muudest rahvustest esinevad rassistlikes kommentaarides tihti ka ameeriklane, juut ja soomlane. 9,2% Delfi kommentaaridest aastatel 2000–2007 sisaldas venelastevastast vihakõnet, see näitaja oli kõigil vaadeldud aastatel suurem kui ühegi teise rahvuse puhul. Ilmneb ka, et võrreldes muude rahvustega on venelastevastased kommentaarid suhteliselt sagedasemad vastusena nn erapooletutele artiklitele. Ka kõige rohkem vaenunimetusi kasutati venelaste kohta.

Usu alusel diskrimineerimine ilmneb eelkõige kristlaste ja muslimite vastu, kuid arvuliselt jäävad need rühmad venelastevastastele kommentaaridele tublisti alla. Keskmisest ründavamaid kommentaare kirjutati Delfis romade, soomlaste ja kristlaste kohta, seejuures oli venelastevastaste kommentaaride seas ühtmoodi tugevalt, keskmiselt ja nõrgalt ründavaid.

Üldiselt võib öelda, et rassi- ja rassismiteemat on ajalehtedes käsitletud küllaltki mitmekesises vormis: peale uudiste, olemus- ja arvamusaluste ka intervjuudes, persoonilugudes, arvustustes jm. Ajakirjandus on tähtis avalikku arvamust, hoiakuid ja käitumist mõjutav kanal, mistõttu peab arvestama ajakirjanike ja artiklite mõju ühiskonna üldisele suhtumisele rassiteemasse. Ajakirjandus võib väljakutsuvate tekstidega suurendada rassilist sallimatust ja võõravimma ühiskonnas. Ajaleheartiklitest sisaldasid kõige sagedamini vihjet rassile või

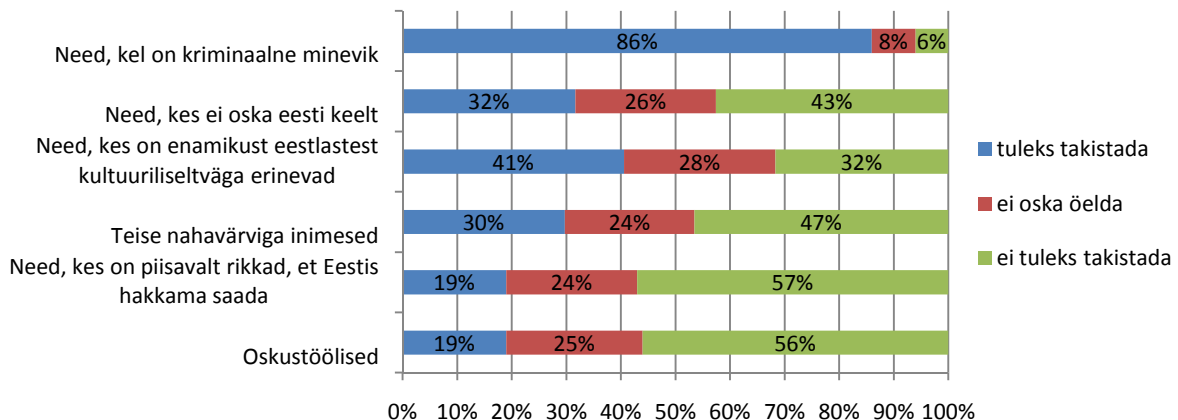
nahavärvile uudisežanri kuuluvad tekstid (518 teksti, 50% kõigist rassilise sisuga artiklitest), järgnesid olemus- ja arvamused vastavalt 190 ja 159 tekstiga.

Elanikkonna uuringus püüti muu hulgas selgitada inimeste suhtumist sisse­rändesse. Näiteks küsiti, millistest riikidest ja piirkondadest Eestisse saabuvate sisse­rändajate ja võõrtööliste arvu peaks eriti piirama. 15,2% vastanutest arvas, et sisse­rännet ei pea üldse piirama, kusjuures venelastel on see näitaja peagu kolm korda suurem kui eestlastel. Kõige vähem soovitakse Eestisse sisse­rändajaid Lähis-Ida muslimiriikidest: 66,9% leidis, et nende tulekut peaks piirama. Sisse­rännet ei soovitud ka Aafrikast (53,9%) ja Aasia riikidest (45,1%). Eestlased ja venekeelsed vastajad erinevad järsult suhtumises sisse­rändesse Venemaalt: 55,7% eestlastest leiab, et Venemaalt tulevate sisse­rändajate ja võõrtööliste arvu peaks piirama, venelaste hulgas on see näitaja 3,4%.

Joonis 20. Elanike suhtumine küsimusse „Millistest riikides ja piirkondadest Eestisse saabuvate sisse­rändajate ja võõrtööliste arvu peaks eriti piirama?“

Jättes kõrvale päritoluriigi, on Eesti elanikud kõige rohkem vastu kriminaalse minevikuga ja eestlastest väga erinevate inimeste saabumisele. Pooldavamalt suhtutakse rikaste inimeste ja oskustööliste sisse­rändesse.

Joonis 21. Elanike suhtumine küsimusse, kuid võrd peaks takistama nende rühmade sisse­rännet Eestisse

Rassi- ja võõravimm Euroopa Liidus

Alapeatükis antakse lühiülevaade peamistest rassismi ja rassilise diskrimineerimise arengutrendidest Euroopa Liidus, tuginedes Euroopa Nõukogu rassismi ja sallimatuse vastu võitlemise Euroopa komisjoni ehk ECRI (European Commission against Racism and Intolerance) aastaaruandele. ECRI eesmärk on võidelda rassi- ja võõravimma, antisemitismi ja sallimatusega Euroopas ning kaitsta inimõigusi (Annual Report on ECRI's Activities 2009).

ECRI on juba aastaid pidanud Euroopa üldist rassismi ja diskrimineerimise olukorda keeruliseks. 2009. aastal lisandus veel ülemaailmse majanduskriisi mõju, mis tõi terves Euroopas kaasa tööpuuduse ja riigivõlgade kasvu ning avaliku sektori kulude kärped (muu hulgas hariduses, tervishoius, sotsiaalhoolekandes jm). Sellised muutused avaldavad eriti tugevat mõju haavatavatele rühmadele, sealhulgas rahvusvähemustele ja sisserändajatele.

ECRI märgib järjest suurenevaid võõravimma ja sallimatuse ilminguid Euroopas, mis väljenduvad nii sõnarünnakute kui vägivallana. Rännet tajutakse aina rohkem sihtriigile halva nähtusena. ECRI peab tähtsaks uurida majanduskriisi mõju ühiskonna nõrgematele rühmadele ja võtta kasutusele eraldi meetmeid selle hindamiseks. Eriti probleemseks peetakse rassilise vägivalla kiiret kasvu.

Euroopa üks suurimaid riskirühmi on romad, kes on mitmes riigis kõige probleemsem vähemus. Nad kogevad väga sageli avalikku vihkamist ja sotsiaalset tõrjutust, aga ka vägivald (rünnakud asunduste vastu, tapmised). Kuigi mitmes riigis viiakse ellu programme, et inimesi teavitada ja romade olukorda parandada, on majanduskriisi tõttu enamik riike selle valdkonna rahastamist vähendanud.

Teine suur diskrimineerimise sihtmärk Euroopa Liidus on mustanahalised. Sagenenud on rassiline vihkamine ja sellest tingitud vihkamiskuriteod, mis avalduvad tihti väga ekstreemselt: nt organiseeritud rühmaviisilised rünnakud mustanahaliste vastu. Rassivimmast on saanud tavaline nähtus ka spordivõistlustel.

Eurooplaste seas on üha enam täheldada eitavat suhtumist sisserändajaisse, põgenikesse ja varjupaigataotlejatesse. Neid rühmi süüdistatakse sageli tööpuuduses, kuritegevuse kasvus ja sotsiaalsüsteemi kurnamises. ECRI järeldeb, et selle tulemusena häbimärgistatakse ka vähemusrahvusi, kes on ajalooliselt või muudel põhjustel juba pikemat aega riigis elanud.

Halvustavalt käsitletakse ka muslimeid, seda eelkõige nende Euroopa tavadele vastanduvate väärtushinnangute tõttu. Peale tavapärase valdkondadele (töötus, kuritegevus, haridus, sisseränne jm) on islamivaen viimasel ajal avaldunud ka teatud kommete seadusliku piiramisena.

ECRI märgib, et rassismiilmingute vastu võitlemine ühiskonnas on riigi institutsioonide ülesanne. Lubamatuks peetakse mõnes Euroopa riigis levinud olukordi, kus võimud (nt politsei) eristavad inimesi nende nahavärvi, rassi, religiooni või rahvuse järgi olukorras, kus selleks pole mingit vajadust ega põhjendust. Veel märgib ECRI politsei vägivalda vähemusrühmade vastu. Siiski erineb olukord liikmesriigiti: paljud riigid on rakendanud piisavaid meetmeid selliste olukordade vältimiseks, samal ajal kui teistes esineb rassismialases õiguskorralduses märkimisväärseid puudujääke (Annual Report on ECRI's Activities 2009).

RASSI- JA VÕÕRAVIMMA AVALDUMINE

- Iga viies Eesti elanik oli viimase aasta jooksul kogenud või pealt näinud ebavõrdset kohtlemist rassi, rahvuse või usu tõttu.
- Kõige sagedamini ilmneb diskrimineerimine üldise halvustava suhtumisena või nõudena rääkida muud kui emakeelt.
- Venekeelne elanikkond tajub diskrimineerimist rohkem sotsiaal- ja tööalal, eestlased seoses ähvarduste ja füüsilise vägivallega.
- 28% elanikest leiab, et uutel sisserännanutel ei tohiks olla lubatud kanda ususümboleid avalikus kohas ega tähistada usutähtpäevi (sh saada vabu päevi). Ususümbolite kandmist avalikus kohas pooldab 42% elanikest, usupühade tähistamist 44%.
- Oma kultuuriliste huvide ja väärtuste kaitseks pooldatakse rohkem meelevaldusi ja marsse kui muid poliitilise aktiivsuse vorme.

Internetikommentaariid

Rassi- ja võõravimm avaldub enamjaolt sõnades. Kuid vihkamisest ajendatud konflikte, mis lõppevad vägivallega, on üldjuhul väga raske tuvastada ning sellekohast otsest statistikat pole. Meedias kajastatakse tõenäoliselt vaid väikest osa vihkamiskuritegudest.

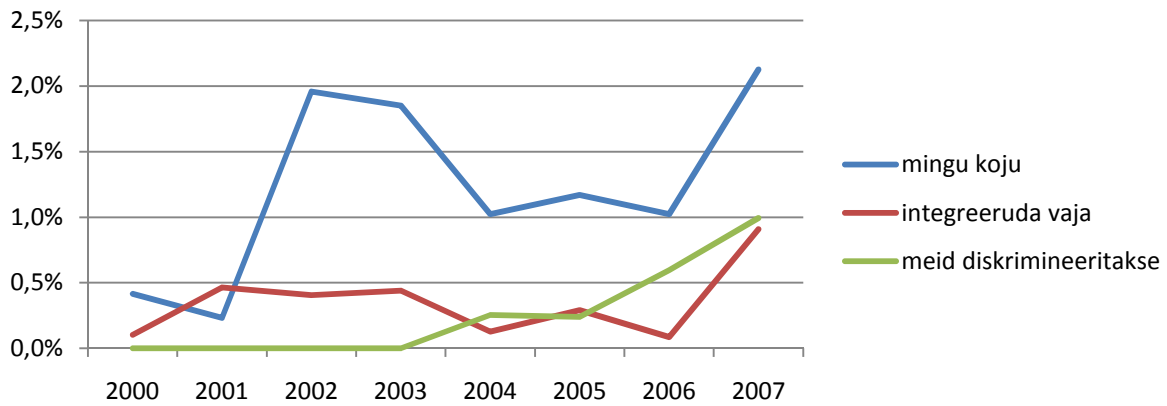
Internetiuuringust selgus, et tervelt 16,9% Delfis kirjutatud kommentaaridest⁹ on rohkem või vähem võõravimmase sisuga: tugevalt ründavad on 2,2%, keskmiselt 7,5% ja nõrgalt 7,2% kommentaaridest. 83,1% kommentaaridest olid mitteründavad. Selliseid kommentaare kirjutatakse eelkõige väljakutsuva alatooniga artiklitele. Aga küllaltki palju leidub neid, kes kirjutavad võõravimmaseid kommentaare erapooletute artiklite juurde: keskmiselt 5,8% kõigist erapooletute artiklite kommentaaridest olid ründavad.

Aprillirahutused Eestis 2007. aastal suurendasid mõnevõrra rassi- ja võõravimma avaldumist. Pärast aprillirahutusi kirjutati erapooletute artiklite juurde märksa enam võõravimmaseid kommentaare kui varem. Rassistlike kommentaaride arvu hüppelist kasvu aprillirahutused endaga siiski ei toonud. Postimehe võrguväljaande 2007. aasta maikuu valimis on ülekaal artiklitel, kus on varasemast rohkem juttu rahvast emotsionaalselt puudutataval teemadel. Mõnevõrra suurem võõravimmaste kommentaaride arv on seetõttu osaliselt tingitud ka rassiteemade laialdasemast kajastamisest meedias pärast aprillirahutusi.

Hea märgina võib mainida, et võrgukommentaaries on hakatud sagedamini rõhutama lõimimise tähtsust. Siiski on selle kõrval levinud ka hoiak, et Eestis elavad inimesed, kes ei võta omaks eestlaste hoiakuid, peaksid lahkuma oma tegelikule kodumaale. Sarnane suhtumine ilmneb ka elanikkonna küsitluse vastustes.

Sisuanalüüsi põhjal sisaldavad kergelt ründavad kommentaarid kolme läbivat argumenti (vt joonis 22). Kõige rohkem esines seisukohta, et muulased peaksid Eestist ära minema, kui neile siinsed olud ei meeldi. Teiseks arvamus, kus eestlasi ennast peetakse diskrimineerimise sihtmärgiks ja teisest rahvusest inimestes nähakse pigem ohtu Eesti rahvuslikkusele, mitte vastupidi. See argument ilmub alles alates 2004. aastast – ilmselt võib seda seostada Eesti liitumisega Euroopa Liiduga ning sellest tuleneva lõimumisteema esiletõusuga. Ka poliitkorrektsuse nõuded karmistavad enesekontrolli avalikus ruumis. Kolmas argument on vajadus suurema lõimimise ja riigi rolli järele selles.

⁹ Valimi maht oli 18 382.

Joonis 22. Kergelt ründavad kommentaarid teemade kaupa kõigist vaadeldud kommentaaride seas

Keskmiselt ja tugevalt ründavad kommentaarid on üldjuhul vähem argumenteeritud ja sisaldavad rohkem sõimu, vaenunimesid, vähemal määral ka üleskutseid rünnakule. Kommentaaride agressiivsus oleneb artikli pealkirja ja teksti väljakutsuvusest, eestlaste huvist teema vastu tervikuna, aga ka vastava rühma aktivistide kohalolekust (arutelu ja vastulaused kommentaarides). Otseselt võõravimma lahkavate artiklite kommentaarid on keskmisest ründavamad ja vaidluste toon seda teravam, mida ohustatamana tunnevad end kommenteerijad ja mida suurem on nende isiklik kokkupuude selle teemaga.

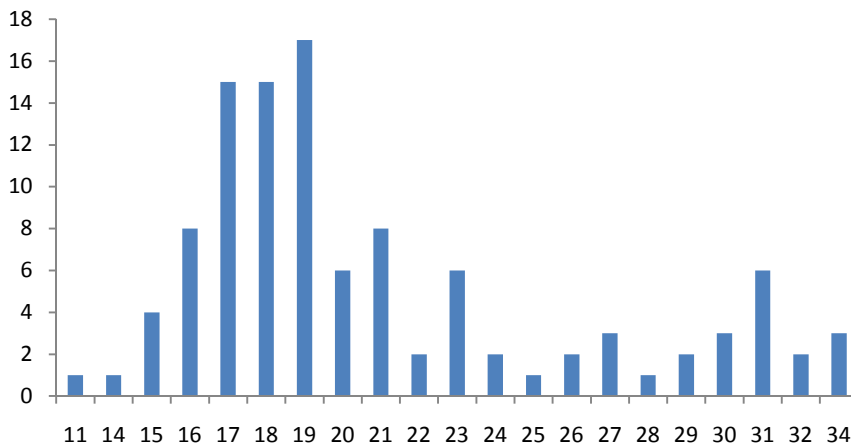
Võrgufoorumid ja suhtlusportaalid

Internetiuuringus vaadeldi kommentaaride kõrval ka teemafoorumeid ja suhtlusportaale. Neis tehti eelkõige sisuanalüüs, sest kommentaare ja muid arvamused avaldusi oli seal palju vähem. Teemafoorumitest oli vaatluse all Eesti Kristlik Foorum, mis tutvustab end radikaalse ja julge kristliku kommentaarikeskusena, ning Eesti Rahvusliku Liikumise foorum.

Eesti Kristlik Foorum on üsna kallutatud foorum kitsa sõnavõtjate ringiga. Foorumi juhtimine on väga subjektiivne ja selle üldise meelsusega sobimatud kommentaarid sageli kustutatakse. Nii poolt- kui vastuseisukohti esitatakse ilmekate retooriliste vahendite abil (piibli tsiteerimine, hulgaliselt viiteid dokumentaalfilmidele ja ajakirjandusele, tugevad pildilised kujundid), luues aktiivselt meie-nemad ehk kristlaste ja teiste (uskmatud, teisest rahvusest inimesed) vastandust. Põhilised vaenukujud on muslimid, kõik usundid, v.a judaism, seksuaalvähemused, vabamüürlased, vähem ka venelased. Kasutajatel on lubatud vastupõhjendusi esitada, kuid ainult teatud piirini: kuni need ei ründa kristlust, kommentaarid ega kaitsealuseid rühmi (nt juudid). Nii võib foorumist leida mõtestatud ja põhjendustega vaidlusi muslimiabieliu teemal, samal ajal kui arutelu islami püha sõja üle on tugevalt tsenseeritud ja suur osa kommentaare kustutatud.

Eesti Rahvusliku Liikumise foorum ei ole nii äärmuslik ja sisaldab rohkem rahvusest ja rassist kui usust tulenevat võõravimma. Kuigi siin sallitakse vastandlike arvamusi ja põhjendusi rohkem, valitseb ikkagi radikaalsete kasutajate arvamus. Eri pealkirjade all esitatud teemad on väga tihedalt seotud, sest katusteema – rahvuslus – annab õiguse käsitleda võõravimma sihtmärke üheskoos, ühtse eestlust ähvardava rindena. Kõige sagedamini räägitakse Eesti poliitika päevateemadel. Sagedasim vaenuobjekt on venelane, ent erinevalt uudisteportalide kommentaaridest ei kasutata halvustavaid kinniskäsitusi ega sõimu. Kõige levinumad teemad on ajalugu ja lõimumine.

Suhtlusportalidest olid vaatluse all Rate ja Orkut. Nende analüüs annab aimu võõravimma levikust noorte seas. Kuna seal on kasutajate isiklik info avalikult kättesaadav, siis selgitati välja ka rassistlike huvidega kasutajate keskmine vanus, sugu, elukoht ja haridustase. Järgmisel joonisel on toodud rassistlike huvidega kasutajate ealine jaotus Rate'is.

Joonis 23. Rate'i rassistlike huvidega kasutajate vanuseline jaotus

Joonisel 23 on näha, et kõige rohkem on rassistlike huvidega kasutajaid 16–21aastaste seas. Tuleb arvestada, et Rate'i sihtrühm on 15–25aastased, keda on kasutajate hulgas ka kõige rohkem. Selgus, et keskmine rassistlike huvidega kasutaja on 20,97aastane põhiharidusega ja Põhja-Eestis (peamiselt Tallinnas) elav mees. Seda kinniskäsitust ei saa siiski üldistada välja-poolse Rate'i, pigem võib sallimatust pidada mitme – demograafiliste, ajalooliste, kultuuri-liste, majanduslike, kommunikatiivsete – teguri koosmõjul sündivaks nähtuseks.

Orkuti kasutajad on koondunud nn kommuunidesse ja suheldakse ka teemafoorumites. Orkutis kasvas rassistlike kommentaaride ja kommuunide hulk silmatorkavalt pärast 2007. aasta aprillirahutusi. Rassistlike hoiakuid väljendanud kasutajate keskmine profiil¹⁰ Orkutis on järgmine: vanus 22,2 aastat, elukoht Põhja-Eesti, kõrgharidus. Mehed ja naised ei erinenud märkimisväärselt.

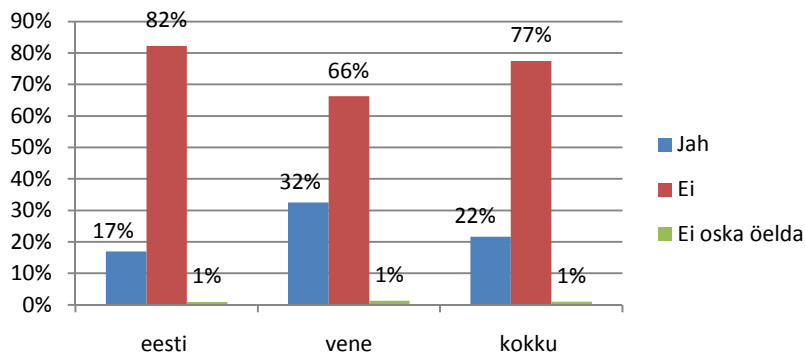
Kokkuvõttes võib öelda, et teemafoorumid on avalikest kommentaariumidest palju vähem populaarsed ja levinud, kuid äärmuslikumad ja ründavamad. Teemafoorumid väljendavad kitsa ringkonna seisukohti: igas foorumis on paar eestkõnelejat ja mõned kaasaraäkijad, vastulauseid on üsna vähe ja toimib subjektiivne tsensuur. Valdavalt noore kasutajaskonnaga suhtlusportaalides esineb väike osa inimesi, kellele huviks või enesemääratlusvahendiks on rahvuslus. Suhtlusportaalides on rassism ründavam kui võrgukommentaaries. Peamine vaenuobjekt portaalides on venelased ja teiste rahvuste esindajad, harvemini ka islam.

Kokkupuuted rassivimmaga

Alapeatükis antakse elanike uuringu alusel ülevaade inimeste kokkupuudetest rahvusest või rassist tuleneva diskrimineerimisega. Uuritakse, kas inimesed või nende tuttavad on kokku puutunud diskrimineerimisega ning milliste olukordadega need seotud olid.

66% inimestest puutub iga päev kokku teisest rahvusest, rassist või teist usku inimesega. Venelastel on see näitaja 81% ja eestlastel 59%. Küllaltki palju eestlasi (13,3%) leidis, et ei puutugi teisest rahvusest inimestega kokku. Kõige sagedamini puututakse teiste sotsiaalsete rühmadega kokku tööl, koolis või lihtsalt avalikes kohtades. Inimestele esitati küsimus „Kas olite viimase aasta jooksul mõne juhtumi tunnistaja, kus Teid, mõnda teie tuttavat või kedagi kolmandat tema rahvuse, rassi või usu tõttu ebavõrdselt koheldi või taga kiusati?“.

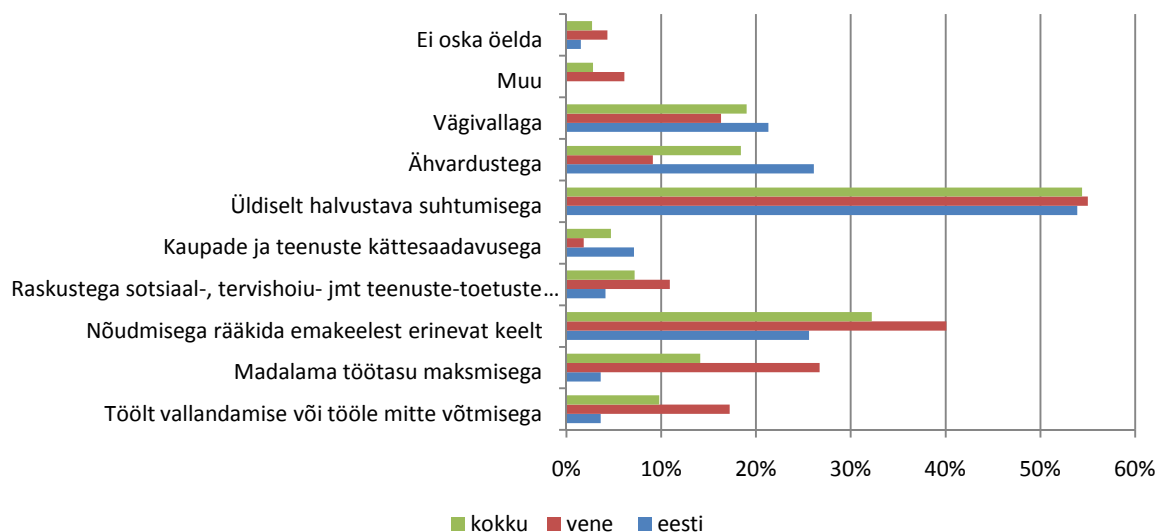
¹⁰ Alafoorumi Estonia liikmete hulgas

Joonis 24. Inimeste osakaal rahvuse lõikes, kes viimase aasta jooksul puutusid kokku ebavõrdse kohtlemisega¹¹

Iga viies Eestis elav inimene oli viimase aasta jooksul kogenud või pealt näinud rassist, rahvusest või usust tingitud diskrimineerimist. Venekeelse elanikkonna hulgas on see näitaja mõnevõrra suurem: peagu iga kolmas venelane on näinud ebavõrdset kohtlemist. Peab arvesse võtma, et elanikkonna uuring tehti 2007. aastal pärast aprillirahutusi, mis võib avaldada mõju elanike tajutud diskrimineerimisele.

Kui inimestelt uuriti, milliste rühmade inimesi ebavõrdselt koheldi, ilmnas nii eesti- kui ka venekeelsetest vastustest, et kõige sagedasem diskrimineerimise sihtmärk on Eestis vene rahvusest inimesed, kusjuures peagu kõik venelased (92%), kes tunnistasid kokkupuudet diskrimineerimisega viimase aasta jooksul, märkisid, et selle sihtmärk oli olnud venelane. Siiski on küllaltki palju ka juhtumeid, kus rahvuse tõttu koheldi ebavõrdselt eestlast. Seda võib seostada ka internetiuuringust ilmnenu järeldusega, et osa eestlaste seas on levinud n-ö märtrihoiak: teiste kultuuride ja rahvuste olemasolu Eestis diskrimineerib hoopis eestlasi. Kolmandal kohal on mustanahalised, kellega seotud diskrimineerimisest teatas 16% ebavõrdse kohtlemisega kokku puutunuist. Väga suuri või kardinaalseid erinevusi kokkupuutes diskrimineerimisega eestlaste ja venelaste kaupa ei olnud. Järgmisel joonisel on esitatud olukorrad, mis diskrimineerimisjuhtumid seonduvad.

Joonis 25. Ebavõrdse kohtlemise väljendumine rahvuse järgi

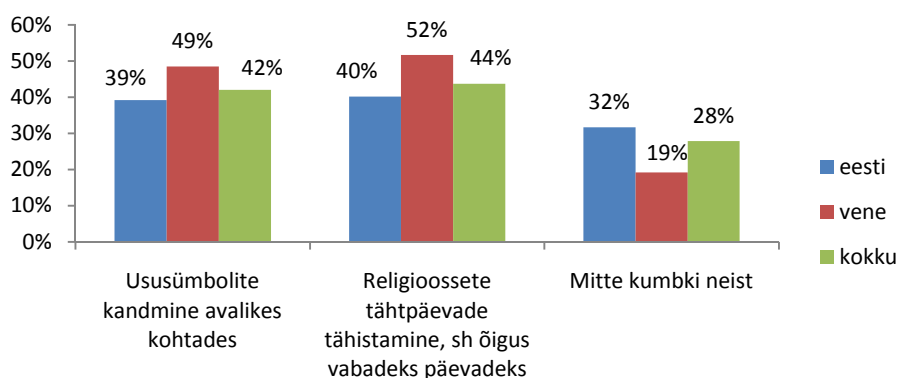
Selgus, et kuigi paljud inimesed on näinud diskrimineerimist, seonduv see tavaliselt üldise halvustava suhtumisega ja konkreetset põhjust sageli ei ilmne. Muudest olukordadest esineb

¹¹ Elanikkonna uuring korraldati 2007. aastal.

diskrimineerivat käitumist seoses nõudmisega rääkida muud kui emakeelt. Huvitava tendentsina ilmneb, et venelased tajuvad ebavõrdsust rohkem sotsiaal- ja tööalal (tööle võtmine, töötasu, sotsiaalhoolekanne), samal ajal kui eestlased tajuvad rohkem ähvardusi ja füüsilist vägivalda. See võib olla tingitud eestlaste väiksemast kokkupuutest rahvusest või rassist tuleneva diskrimineerimisega tööl.

Nagu jooniselt 25 näha, märkis 54% vastajatest, et ebavõrdne kohtlemine väljendub üldise halvustava suhtumisena, 32% arvas, et nõudena rääkida muud kui emakeelt, vägivalla ja ähvardustena vastavalt 19% ja 18%. 14% vastanutest leidis, et diskrimineerimine väljendus väiksema töötasuna, ning 10%, et töölt vallandamise või tööle mittevõtmisena.

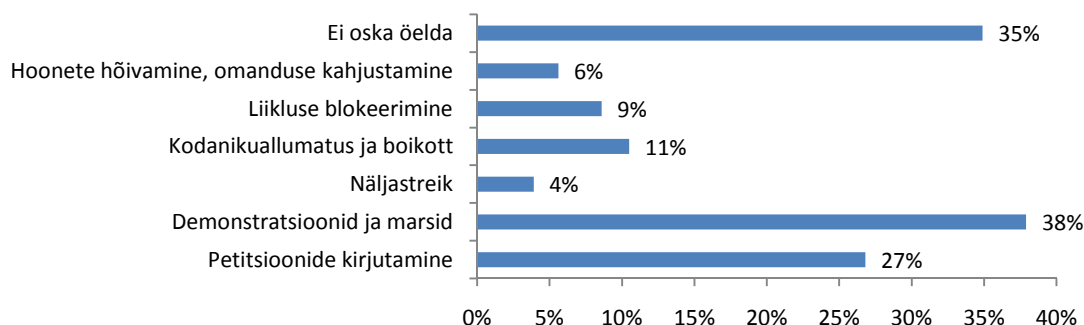
Elanikkonna uuringus uuriti, mil määral aktsepteerivad inimesed sisserändajate kultuuri-sümboleid ja -tavasid. Järgmisel joonisel on vastused küsimusele, millised kultuuri- ja usukombed peaksid Eestisse elama ja tööle asunud uutele sisserändajatele lubatud olema.

Joonis 26. Vastused küsimusele „Millised järgmistest kultuurilistest ja usulistest traditsioonidest ja kommetest peaksid Eestisse elama ja tööle asunud uutele sisserändajatele lubatud olema?”

Venekeelsed vastajad suhtuvad mõnevõrra sallivamalt kultuuri- ja ususümbolitesse ning tähtpäevadesse, kuid väga suurt erinevust rahvuse järgi ei ilmne. Ususümbolite kandmist avalikus kohas pooldab 42% elanikest, religioosete tähtpäevade tähistamist 44%. 32% eestlastest ja 19% venelastest arvab, et kumbki ei peaks avalikult uutele sisserändajatele lubatud olema.

Edasi uuriti, milliseid poliitilise aktiivsuse vorme toetavad inimesed oma kultuuri ja väärtuste kaitsel kõige rohkem. Nii saab teavet selle kohta, milliseid arvamuse väljendamise viise peetakse tõhusaks: kas suuremal või vähemal määral äärmuslikke. Selles küsimuses olid eestlased ja venelased enam-vähem sarnastel seisukohtadel.

Joonis 27. Poliitilise aktiivsuse vormide eelistamine

Oma huvide kaitsmiseks eelistatakse pigem vähem äärmuslikke meetmeid ning rohkem kui kolmandikul inimestel ei ole selget arvamust selles küsimuses. Kõige rohkem elanikke (38%) pooldab meeleavaldusi ja marsse oma kultuuri ja väärtuste kaitsmise eesmärgil, järgnevad petitsioonid ning kodanikuallumatus ja boikott.

KOKKUVÕTE

Uuringuaruanne kajastab kolme eraldi uuringu peamisi tulemusi ja järeldusi. Aruande „Rassi- ja võõravimm Eestis” eesmärk oli hinnata eestimaalaste suhtumist Eestis elavatesse teise kultuuri, religiooni, rassi või rahvusega inimestesse ning uurida elanike kokkupuuteid rassismiga ja selgitada välja sotsiaaldemograafiliste tunnuste seoseid suhtumisega rahvusküsimustesse.

Elanikkonna uuringu küsimustest moodustati rühmitamise teel kuus koondtunnust, mille abil vaadeldi inimeste suhtumist kultuurilisse mitmekesisusse, kultuurilisse turvalisusesse, diskrimineerimisse rahvuse või rassi alusel, üldisesse turvalisusesse, võrdsusesse ja sisse-rändesse. Selgus, et venekeelne elanikkond suhtub kultuuride koosolusse pooldavamalt kui eestlased. Piirkonniti on vähem sallivad inimesed Tartu- ja Jõgevamaal ning Lõuna-Eestis, kus muulasi on vähem. See kinnitab John Berry akulturatsiooniteooria teist hüpoteesi: võrdsete võimaluste tingimustes kultuuride kontaktid suurendavad rühmade vastastikust tunnustamist. Venekeelsete vastajate hulgas tuvastati ka vanuse ja sisetuleku samasuunaline seos suhtumisega kultuurilisse mitmekesisusse: vanemad ja jõukamad inimesed pooldavad kultuuride paljusust ühiskonnas rohkem.

Nii eesti- kui venekeelsed vastajad tunnevad end kultuuriliselt võrdselt turvaliselt. Eestlaste hulgas tunnevad end kultuuriliselt vähem turvalisena suurema sisetulekuga, vanemad ning Tartu-, Jõgeva-, Rapla- ja Järvamaa ning Lõuna-Eesti inimesed. Ka mitmes teises aspektis ilmnes nende piirkondade inimeste väiksem sallivus vähemuste vastu, samuti tuntakse ennast seal ka üldiselt vähem turvaliselt võrreldes teiste piirkondadega.

Eestlased suhtuvad diskrimineerimisse sallivamalt kui venekeelne elanikkond. Nii eestlaste kui ka venelaste seas olid kõrgema haridustasemega inimesed diskrimineerimise vastu sallimatamad. Eestlastel sõltusid vastused oluliselt ka vanusest ja piirkonnast: vanemad ning Tartu- ja Jõgevamaa, Lõuna-Eesti ning Harju-, Rapla- ja Järvamaa vastajad tunnistasid diskrimineerimise rohkem vastuvõetavaks.

Venekeelsed elanikud tajuvad ebavõrdset kohtlemist eestlastest enam. Suurema muulaste osakaaluga piirkondades on venelaste kokkupuuted rahvusest tuleneva diskrimineerimisega väiksemad, samas tajutakse võrdsusetust ühiskonnas suurema murekohana. Eestlaste seas tajuvad ebavõrdset kohtlemist märksa rohkem alla 25aastased. Eestlaste kokkupuuted diskrimineerimisega võivad sagedamini olla seotud reisimisega välisriikides, venelaste puhul on probleemid tõenäoliselt riigisisese iseloomuga.

Suhtumises sisse-rändesse eristuvad selgelt vanemad ja nooremad inimesed: vanemad on sisse-rändele rohkem vastu ja tajuvad sisse-rände ohte tugevamalt. Ilmnes ka erinevus haridustaseme järgi: kõrgharidusega inimesed suhtuvad sisse-rändesse pooldavamalt.

66% inimestest puutub iga päev kokku teisest rahvusest, rassist või teist usku inimesega. Kõige vähem soovivad inimesed kokku puutuda narkomaanide, kriminaalse taustaga ning HIV-positiivsetega. Teisest rahvusest inimesega ei soovi koos töötada 2,8% elanikest. Kõige vähem soovitakse sisse-rändajaid Eestisse Lähis-Ida islamiriikidest ja Aafrikast (nõnda arvas vastavalt 67% ja 54% vastanutest), suur osa eestlasi (56%) ei soovi sisse-rändajaid ka Venemaalt. Kõige enam on Eestisse oodatud rikkamad inimesed ja oskustöölised.

Diskrimineerimisega on (aasta jooksul) kokku puutunud 22% elanikkonnast: 32% venekeelsetest ning 17% eestlastest. Venekeelne elanikkond tajub ebavõrdset kohtlemist rohkem töö- ja sotsiaalalal, eestlased rohkem seoses ähvarduste ja vägivallega. Kultuuri- ja ususündmuste ja -tavade avalikku näitamisse suhtuvad venekeelsed inimesed pooldavamalt.

Rassi- ja rassismiteemat on meedias aastate jooksul aina enam kajastatud: selliste ajakirjandusartiklite arv on suurenenud märkimisväärselt. Enamik neist on kirjeldavad või

analüüsivad ning üldjuhul autor hoidub oma arvamust välja ütlemast. Kommentaarides avalduv rassivimm ei ole aastate jooksul kasvutrendi näidanud. Pärast konfliktseid sündmusi ühiskonnas (aprillirahutused, Maailmakaubanduskeskuse terroriakt) teravneb mõneks ajaks ka rassivimm ning see on avaldunud nii võrgukommentaarides kui ka suhtlusportaalide arvamusrühmades. On ka mõned küllaltki äärmuslikud võrgufoorumid, kus kasutajad väljendavad oma suhtumist teise usku (Eesti Kristlik Foorum) või rahvusesse (Eesti Rahvusliku Liikumise foorum). Neil ei ole eriti palju kasutajaid, kuid seal valdab tugev võõravimm: eriarvamusi tavaliselt ei sallita ning foorumi moderaatorid lihtsalt kustutavad need.

Inimesed, kes samastavad ennast tugevalt eurooplastega, on teiste kultuuride ja rahvuste vastu sallivamad. Nad tunnevad end kultuuriliselt turvaliselt ja suhtuvad üldse tulevikku positiivsemalt. Samuti pooldavad nad rohkem kõigile võrdseid võimalusi. Nii eestlased kui ka ennast eurooplaseks pidavad venelased peavad II maailmasõja lõpu tähistamist Eestis oluliseks.

Euroopa Liidus on peamised rassivimma sihtmärgid romad, mustanahalised, sisse-rändajad ja islamiusulised. Eestis seevastu on rassiliste solvangute sihtmärk eelkõige vene rahvusest inimesed (vähemal määral ameeriklased, mustanahalised). Võib oletada, et ka Eestis hakkab muude vähemusrühmade osakaal kasvama.

KASUTATUD KIRJANDUS

- Annual Report on ECRI's Activities. 2009. European Commission against Racism and Intolerance.
http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/ecri/activities/Annual_Reports/Annual%20report%202009.pdf (16.03.2011)
- Becker, G. S.** 1968. Crime and Punishment: An Economic Approach. *The Journal of Political Economy*, 76, 169–217
- Berry, J. W.** 2005. Acculturation: Living successfully in two cultures. *International Journal of Intercultural Relations*, 29, 697–712.
- Council Framework Decision 2008/913/JHA. 2008. Euroopa Nõukogu.
http://europa.eu/legislation_summaries/justice_freedom_security/combating_discrimination/l33178_en.htm (21.03.2011)
- Hernes, G., Knudsen, K.** 1992. Norwegians' attitudes toward new immigrants. – *Acta Sociologica*, 35, 123–139.
- International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination. 1965. United Nations convention. <http://www2.ohchr.org/english/law/pdf/cerd.pdf> (14.04.2011)
- Kehrberh, J. E.** 2007. Public Opinion on Immigration in Western Europe: Economics, Tolerance, and Exposure. *Comparative European Politics*, 5, 264–281.
- Lokshina, T.** 2002. Hate Speech in Russia: Overview of the Problem and Means for Counteraction
- Malchow-Moller, N., Munch, J. R., Schroll, S., Skaksen, J. R.** 2008. Attitudes toward immigration – Perceived consequences and economic self-interest. *Economics Letters*, 100, 254–257.
- Mateyka, P.** 2005. Symbolic Racism 1986–2000: How and Why Racial Prejudice is Changing. <http://scholar.lib.vt.edu/theses/available/etd-05242005-130544/unrestricted/MateykaThesis.pdf> (20.03.2011)
- Mayda, A. M.** 2006. Who is Against Immigration? A Cross-Country Investigation of Individual Attitudes toward Immigrants. *The Review of Economics and Statistics*, 88, 510–530.
- Merriam-Webster Online Dictionary. <http://www.merriam-webster.com/dictionary/racism> (14.04.2011)
- Nyiri, P.** 2003 Xenophobia in Hungary: Regional Comparison
- Perry, B.** 2003. Where do we go from here? Researching Hate Crime. *Internet Journal of Criminology*.
<http://www.internetjournalofcriminology.com/Where%20Do%20We%20Go%20From%20Here.%20Researching%20Hate%20Crime.pdf> (17.03.2011)
- Ray, L., Smith, D.** 2001. Racist Offenders and the Politics of „Hate Crime“. *Law and Critique*, 12, 203–221.
- Stotzer, R.** Comparison of Hate Crime Rates Across Protected and Unprotected Groups. 2007. The William Institute.
<http://www2.law.ucla.edu/williamsinstitute/publications/Comparison%20of%20Hate%20Crime%20Formatted.pdf> (14.04.2011)